

Katılım Endeksi Yatırımcıları İçin Merkezî Arındırma Hesaplama Sistemi Önerisi: Otomatik İşleyiş ve Uygulama Modeli

*Proposal for a Centralized Purification Calculation System for Participation Index Investors:
An Automated Mechanism and Application Model*

Muhammed Çıtak^{1*}

¹ Arş. Gör. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam İktisadi ve Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.
ror.org/00xvwpq40

*Sorumlu yazar / Corresponding author:
muhammed.citak@izu.edu.tr

**Bu çalışma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı "İslam İktisadi Perspektifinden Katılım Endeksi Şirketlerinde Arındırma Uygulamaları ve Merkezî Hesaplama Sistemi Önerisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Öz: Bu çalışma, Borsa İstanbul Katılım Endeksi'nde yer alan şirketlerde gayrimeşru gelirlerin arındırılması sürecini otomatik hale getiren bir sistem önermektedir. Çalışmanın temel amacı, arındırma uygulamasının teorik temellerini ortaya koymak, mevcut yöntemlerin zayıf yönlerini tespit etmek ve yatırımcıların karşılaştığı sorunlara çözüm sunabilecek merkezî bir hesaplama sistemi önermektir. Bu kapsamda, önerilen modelin uygulanabilirliğini ve gerekliliğini bilimsel olarak test edebilmek amacıyla nicel yöntemle dayalı anket çalışmasına başvurulmuştur. Bu bağlamda nicel veriler, 479 yatırımcının katılımıyla çevrim içi anket yoluyla toplanmıştır. Katılımcıların arındırma konusundaki bilgi düzeylerinin yanı sıra, bu bilgiyi uygulamaya dönüştürme sürecinde karşılaştıkları zorluklar, deneyimleri ve önerilen sisteme yönelik tutumları ölçülmüştür. Elde edilen veriler, katılımcı yanıtlarını özetlemek ve altta yatan örüntüleri belirlemek amacıyla SPSS programı kullanılarak betimsel istatistikler, frekans analizi ve çapraz tablolar yoluyla analiz edilmiştir. Bulgular, yatırımcıların arındırma kavramına genel olarak aşina olduklarını ancak uygulamada hesaplamaya dair bilgi eksiklikleri, yöntem karmaşası ve rehber yetersizliği nedeniyle sorun yaşadıklarını göstermektedir. Mevcut sistemin bireysel yatırımcılara ağır bir sorumluluk yüklediği ancak buna karşılık önerilen merkezî hesaplama sisteminin süreçleri kolaylaştıracağı ve güvenilirliği artıracığı yönünde güçlü bir beklenti olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, arındırma işlemlerinin standardize edilmesini ve yatırımcı yükümlülüğünü azaltacak şekilde merkezî bir yapıya kavuşturulmasını öneren bir sistem geliştirilmiştir. Çalışma, arındırma uygulamalarının iyileştirilmesine yönelik önerileriyle, Katılım Endeksi'ne uygun yatırım süreçlerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İslam İktisadi, Katılım Endeksi, Gayrimeşru Gelir, Arındırma.

Abstract: This study proposes an automated system for the purification of non-permissible (non-Shari'ah-compliant) income generated by companies listed in the Borsa İstanbul Participation Index. The main objectives are to present the theoretical foundations of purification practices, identify the weaknesses of existing methods, and propose a centralized calculation system that can address the problems faced by investors. To scientifically assess the feasibility and necessity of the proposed model, a quantitative survey design was employed. Accordingly, quantitative data were collected through an online questionnaire with the participation of 479 investors. The survey measured participants' knowledge of purification, the difficulties they encounter when translating this knowledge into practice, their experiences, and their attitudes toward the proposed system. The data were analyzed using SPSS through descriptive statistics, frequency analyses, and cross-tabulations to summarize responses and identify underlying patterns. The findings indicate that while investors are generally familiar with the concept of purification, they face practical challenges due to gaps in calculation know-how, methodological confusion, and inadequate guidance. The current framework places a heavy burden on individual investors, whereas there is a strong expectation that the proposed centralized calculation system would simplify processes and enhance reliability. Accordingly, a system is developed that aims to standardize purification practices and reduce investor burden by introducing a centralized structure. This study contributes to the development of participation-index-compliant investment processes by offering practical recommendations to improve purification practices.

Keywords: Islamic Law, Islamic Economics, Participation Index, Non-Compliant Income, Purification.

Geliş / Received: 13.01.2026

Revizyon / Revision: 15.04.2026

Kabul / Accepted: 15.04.2026

Yayımlanma / Online: 30.06.2026

Giriş

Menkul kıymetler borsaları, anonim şirketlerin ortaya çıkmasıyla birlikte gelişmiştir.¹ Türkiye’de bu sürece Galata bankerleri öncülük etmiştir. 1866’da kurulan İstanbul Esham ve Tahvilat Borsası önemli bir adım olsa da savaşlar nedeniyle kapanmıştır. 1960’larda Hürriyet Tahvilleri ve Tasarruf Bonoları ile piyasa yeniden canlanmış ve ikinci el işlemlerle menkul kıymetler piyasasının temelleri atılmıştır. 1980’lerden sonra kurumsallaşan piyasanın gelişiminde yatırım holdingleri ve kalkınma bankaları da etkili olmuştur.² Bu süreçle paralel olarak, İslami finans sektörü de büyüme göstermiş, artan talep doğrultusunda pay senedi piyasalarına yönelik fikhî ilkelere uygun İslami endeksler geliştirilmiştir.³ 1990’lara kadar Müslümanlar, hisse senetlerine yatırımda tereddüt yaşarken, 1992’de İslam Fıkıh Akademisi’nin 63 (1/7) numaralı kararı değişim niteliğinde olmuştur. Faaliyetleri İslami finans ilkelere uygun olan şirketlerin hisse senetlerine yatırımın meşru olduğu kabul edilmiştir.⁴ Bu yaklaşım, Müslüman yatırımcıların pay senedi piyasalarına yönelmesini sağladı.⁵ İslam Fıkıh Akademisi’nin kararı sonrasında, İslam’a uygun pay senetlerine olan ilgi artmış ve bu ilgi İslami endekslerin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. İlk resmî İslami endeks 1996’da Malezya’da oluşturulmuştur. 1999’da ise Dow Jones Islamic Market Index gibi küresel ölçekte endeksler geliştirilmiştir. Aynı yıl FTSE ve Bursa Malaysia da benzer adımlar atmıştır.⁶ Türkiye’de ise Katılım Endeksi ilk olarak Bizim Menkul Değerler öncülüğünde oluşturulmuş ve daha sonra Borsa İstanbul (BİST) bünyesinde işlem görmeye başlamıştır.⁷ Türkiye’de bu endeks, Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB) tarafından gözetilerek kendi nezdinde oluşturduğu danışma kurulu ve bu kurulun belirlediği kriterler doğrultusunda hazırlanmaktadır. Bununla birlikte Katılım Endeksi’nin yayınlama ve hesaplama işlemlerinin tamamı BİST bünyesine devredilmiştir.⁸

Dünya genelinde “İslami endeks” olarak adlandırılan bu yapı, Türkiye’de “Katılım Endeksi” terimiyle ifade edilmektedir. Bu isim farkı sadece terminolojik bir farklılığa işaret eder. Yani, bu iki endeks türü arasında kavramsal bir ayrım dışında yapı ve işleyiş açısından bir fark bulunmamaktadır.⁹ Katılım Endeksi’ne dahil edilecek şirketlerin belirlenmesinde, İslami finans ilkeleri çerçevesinde hem faaliyet alanları hem de finansal yapıları dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda şirketler açısından en temel koşullardan biri, faaliyet alanlarının İslami prensiplere uygun olmasıdır. Bu kriter, şirketin ticari faaliyetlerinin İslam hukukuna uygunluğunu değerlendiren göstergeleri içermektedir. Yatırımcılara helal yatırım yapabilmeleri adına yol gösterici bir rehber sunmaktadır.¹⁰ TKBB standardına göre, helal olmayan faaliyetlerden elde edilen gelirlerin toplam gelirin %5’ini aşmaması durumunda istisnai olarak müsamaha gösterilmektedir. Ayrıca, son düzenlemede tütün ürünlerinin perakende satışı için farklı bir oran da belirlenmiştir.¹¹ Şirketlerin finansal yapıları ile alakalı ise TKBB standardının 3.1.1 maddesine göre, şirketin faizli borçları veya faizli mevduatlardaki varlıklarının toplam varlıklarına oranı %33’ü aşmadığı sürece bu durum istisnai olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde, İslami finans ilkelerine uygun olmayan borçların oranı da %33’ü geçmemelidir.¹² Küresel düzeyde diğer İslami endekslerin de benzer eşik değerler belirlediği görülmektedir. Bu çerçevede %5 ve %33 oranlarının yaygın biçimde kabul gören standartlar arasında yer aldığı gözlemlenmektedir. Örneğin Râcihî Bank’a göre, bir şirketin faizli kredileri, şirketin toplam varlığının %25’ini aşmamalıdır. Ayrıca, haram faaliyetlerden kaynaklanan mahzurlu gelirlerin oranı %5 olarak belirlenmiştir.¹³ AAOIFI ise, kredilerin tüm pay senetlerinin toplam piyasa değerinin %30’unu aşmaması gerektiğini ve haram faaliyetlerin oranının da %5 olduğunu belirtmektedir.¹⁴

TKBB’nin, mahzurlu gelirler ve borçlar için belirlediği üst sınırlar – gayrimeşru gelirler için %5, uygunsuz borçlar ve varlıklar için %33 – modern iktisadi ve ticari hayatın zorlukları karşısında Müslüman yatırımcıların piyasada varlığını sürdürebilmesine imkân tanımak amacıyla belirlenmiştir. Bu oranlar, İslam hukukunda istisnai durumlar için tanınan zaruret ilkesi doğrultusunda ve “Zaruretler kendi miktarlarıncı takdir olunur.”¹⁵ kaidesi temel alınarak belirli bir tolerans çerçevesinde şekillendirilmiştir.¹⁶ Dolayısıyla söz konusu sınırlar, İslami finans ilkelerinden sapma anlamına

¹ Kerim Eser Afşar, *Borsaların Tarihsel Dönüşümü* (İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 2022), 21.

² Kâzım Kılınc, *200 Soruda A’dan Z’ye Borsa* (İstanbul: Egemen Matbaası, 1991), 17-19.

³ Ramazan Yıldırım - Bilal İlhan, “Fikhi Filtreleme Metodolojisi - Yeni Bir Fikhi Yaklaşım”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 4/3 (Kasım 2018), 84.

⁴ “Financial Markets (Shares, Options, Commodities, and Credit Cards)”, *International Islamic Fiqh Academy* (Mayıs 1992).

⁵ Selim Baha Yıldız, “Katılım 30 Endeksi ile BİST 100 Endeksleri’nin Performanslarının Değerlendirilmesi”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 52/606 (2015), 42.

⁶ IOSCO, “Islamic Capital Market Fact Finding Report”, *Report of the Islamic Capital Market Task Force of the International Organization of Securities Commissions* 1/1 (2004), 28.

⁷ Yıldız, “Katılım 30 Endeksi ile BİST 100 Endeksleri’nin Performanslarının Değerlendirilmesi”, 42.

⁸ Gözde Uçar - Tuğrul Kandemir, “BİST 50 ve Katılım 30 Endeksleri Arasındaki Eşbütnleşme ve Nedensellik İlişkilerinin Değerlendirilmesi”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/3 (Eylül 2022), 418.

⁹ Gökhan Berk Özbek vd., “Katılım Bankacılığının ve Katılım Endeksinin Sağladığı Getiriler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Aralık 2019), 30.

¹⁰ Abdulkadir Sezai Emeç, “Türkiye’de Katılım Endeksi, Altın Fiyatları ve Katılım Fonları Arasındaki İlişki”, *Pak Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (Haziran 2021), 66.

¹¹ TKBB, “Katılım Finansı Strandartları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı”, (Temmuz 2024), 7-8.

¹² TKBB, “Katılım Finansı Strandartları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı”, 7.

¹³ Râcihî Bank, *Garârâtü’l-Heyeti’ş-Şeriyyeti bi Masrafi’r-Râcihi No 1* (Riyad: Darü Kunûzi İşbilliyyâ li-Neşri ve’t-Tevzi, 2010), 719.

¹⁴ *Faizsiz Finans Standartları*, ed. AAOIFI, çev. İZÜ (İstanbul: TKBB Yayınları, 2024), 539.

¹⁵ Ali Haydar Efendi, *Dürrü’l-Hükkâm: Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/81.

¹⁶ TKBB, “Katılım Finansı Strandartları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı”, 17.

gelmemektedir. Aksine, bu ilkelerin modern piyasa gerçeklikleriyle çatışmadan uygulanabilmesini sağlamak için zaruret kapsamında geçici ve sınırlı bir esneklik sunmaktadır. Bu yaklaşım hem bireysel hem de toplumsal maslahatları gözeterek Müslümanların piyasadaki varlığını sürdürmesini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Gayrimeşru gelirler için belirlenen %5'lik eşik değerin fikhî, yani Kur'an ve Sünnete dayanan doğrudan bir kaynağı bulunmamaktadır. Bu eşğin, modern dönemde yapılan içtihatlar sonucunda İslami finans kurumlarının şer'î kurulları tarafından belirlenmiş olduğu ve bu konuda geniş bir mutabakatın sağlandığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla, gayrimeşru gelir oranının tayini tamamen icthadî bir mesele olarak kabul edilmektedir. %5'lik bu oran, şer'î kurullar tarafından en muteber kabul edilen bir sınır olarak benimsenmektedir.¹⁷

Şirketlerin finansal yapılarıyla ilgili olarak %33'lük eşik oranın tespiti, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Sa'd b. Ebû Vakkâs arasında geçen vasiyet hakkındaki bir rivayete dayandırılmaktadır. İslam hukukunda belirli bir bağlamda delil olarak kabul edilen rivayet, söz konusu oranın temel dayanaklarından biri olarak değerlendirilmektedir.¹⁸ Rivayete göre, Sa'd b. Ebû Vakkâs, bir gün hastalığı sırasında Hz. Peygamber'i (s.a.v.) ziyaret ettiğinde, malının tamamını sadaka olarak vermek istediğini dile getirir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.), bu teklifi kabul etmez. Bunun üzerine Sa'd, malının yarısını sadaka olarak vermeyi teklif eder. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) yine kabul etmez. Son olarak Sa'd, malının üçte birini dağıtmayı önerir ve bu defa Hz. Peygamber (s.a.v.), "Evet, ancak üçte bir dahi çoktur." buyurur.¹⁹ Bu rivayetin son kısmında geçen "üçte bir dahi çoktur" ifadesi, İslami literatürde vasiyet veya tasadduk edilecek mal miktarını belirlemede önemli bir şer'î delil olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) üçte bir oranını işaret etmesi, İslam hukuku çerçevesinde sınırlayıcı bir kural olarak benimsenmiştir. Bahse konu olan oran, finansal yapıların değerlendirilmesinde bir eşik değer olarak kullanılmaya başlanmıştır. Şirketlerin mali yapılarında %33'lük eşik oranın tespiti sürecinde bu rivayet, temel dayanaklardan biri olarak değerlendirilmiş ve uygulamada yaygın bir içtihat olarak benimsenmiştir.²⁰ Bununla birlikte, söz konusu rivayetin vasiyet bağlamında varit olduğu ve şirketlerin faizli borç veya faizli varlık oranlarıyla doğrudan aynı hukuki kategoriye girmediği açıktır. Bu bağlamda mesele kıyas ma'al-fârik çerçevesinde ayrıca değerlendirilmelidir. Kıyas ma'al-fârik, asıl ve fer'de bulunan illetlerin birbirleriyle uyuşmaması prensibine dayanmaktadır.²¹ Dolayısıyla burada klasik anlamda bir illet birliğine dayalı kıyas yapılmamaktadır. %33 oranının benimsenmesi, hadiste geçen üçte bir nispetinin İslam hukukunda azami müsamaha sınırı olarak kabul edilmesine dayanan sembolik ve icthadî bir tercihtir. Bu oran, modern ekonomik yapıda tamamen arınmanın güçlüğü karşısında, zarureti aşmayacak bir üst sınır belirleme gayesiyle kullanılmakta olup herhangi faizli unsurları meşrulaştırmak amacı taşımamaktadır.

Yukarıda ifade edilen oranlara riayet eden şirketlerin Katılım Endeksi'ne dahil edilmeleri mümkün hale gelebilmektedir.²² Sunulan bilgiler ışığında dikkat edilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Bu husus, söz konusu esnekliklerin haram olanı helal kılmadığı gerçeğidir. Diğer bir deyişle, faizli işlemler ve benzeri dinen yasaklanmış olan faaliyetler, bu esnekliklere rağmen helal olarak kabul edilmez. Sadece zaruret durumunda geçici olarak mubah, yani tolere edilebilir bir hüküm alır. Dolayısıyla, mubah olmayan faaliyetlerden elde edilen gelirler, meşru ve helal bir kazanç olarak değerlendirilmemektedir. Aksine temiz olmayan (habîs) bir kazanç olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, Katılım Endeksi'ne duyarlı olan ve İslami prensiplere riayet eden yatırımcıların, bu tür gelirleri kendi menfaatlerinden tamamen çıkarmaları ve toplumsal faydaya yönlendirmeleri gerekmektedir. Ancak bir ibadet kastı ya da sevap beklentisi içinde bulunmamalıdır. Burada amaç sadece mahzurlu gelirin temizlenmesi ve kişisel mülkiyetten çıkarılmasıdır.²³ Bu temizleme işlemine de arındırma denilmektedir.

Katılım Endeksi'ne dahil şirketlerin faaliyet gelirleri, zaman zaman İslami finansın temel ilkelerine aykırı unsurlar içerebilmektedir. Özellikle faiz gelirleri, gayrimeşru ticari faaliyetler veya şüpheli işlemler gibi kalemlerin şirket gelirlerine dolaylı biçimde yansması, bu endekste yer alan şirketlere yatırım yapan bireylerin fikhî açıdan meşruiyet konusunda ciddi tereddütler yaşamasına yol açmaktadır. İslam iktisadında yatırımın helal olması yalnızca işlem bazında söz konusu değildir. Elde edilen kazancın kaynağı açısından da değerlendirilmektedir. Bu çerçevede gayrimeşru unsurlardan arınmış bir gelir elde etmek, bireysel sorumluluğun ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Arındırma işlemi de tam olarak bu ihtiyaca cevap vermektedir. Zira yatırımcının elde ettiği kazancın şüpheli veya haram içeriklerden temizlenmesini ve böylece yatırımın fikhî meşruiyetinin korunmasını amaçlamaktadır. Literatürde, pay senetleri için arındırma kavramı genellikle "elden çıkarma" veya "kurtulma" anlamını taşıyan "tahallus" terimiyle ifade edilmektedir. Bunun yanında "temizleme" ya da "arındırma" anlamına gelen "tathîr" terimi de sıkça kullanılmaktadır.²⁴ Bu kavramlara

¹⁷ Batuhan Buğra Akartepe, *Hisse Senedi Şer'i İzleme Kriterlerinin Analizi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam İktisadi ve Finansı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2022), 106-107.

¹⁸ Akartepe, *Hisse Senedi Şer'i İzleme Kriterlerinin Analizi*, 102.

¹⁹ Ebû Abdîrrahmân Nesâî, *Es-Sünenü'l-Kübra* (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2001), 6/152.

²⁰ Akartepe, *Hisse Senedi Şer'i İzleme Kriterlerinin Analizi*, 104.

²¹ Hüseyin Okur, "Kıyas İşleminde İlet Birliğinin Sağlanamaması Hali: Kıyâs Ma'a'l-Fârik", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 36 (Ekim 2020), 44.

²² Salih Ülev - Mücahit Özdemir, "Katılım Endeksi ile Piyasa Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi", *International Congress on Islamic Economics and Finance*, (23 Ekim 2015), 48.

²³ TKBB, "Katılım Finansı Strandardları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı", 18.

²⁴ Abdelhalim Gherbi, "Et-Tathîru'l-Mâlî li'l-Eshumi'l-Mutevâfigati Mea's-Şer'îati: İşkâlât ve Hulûl", *Mecelletü Câmîatü'l-Melik Abdülazîz: el-İktisadü'l-İslâmî* 29/3 (2016), 58.

özellikle Arapça literatürde yer verilmekte ve çeşitli çalışmalarda bu terimlerle arındırma süreci detaylı biçimde ele alınmaktadır. Öte yandan, İngilizce literatürde bu süreç "cleansing" olarak ifade edilse de genellikle "purification" terimi daha sık kullanıldığı görülmektedir.²⁵ Her iki terim de özellikle İslami finans çerçevesinde, yatırım araçlarında yer alan şüpheli veya helal olmayan gelirlerin arındırılması bağlamında kullanılmaktadır. TKBB ise arındırmayı şu şekilde tanımlamaktadır: "Mahzurlu kazanç sağlayan şirketlerin pay senetlerine sahip olan gerçek veya tüzel kişilerin mali dönem sonunda kendi paylarına düşen mahzurlu kazançtan kurtularak gelirlerini arındırmaları gerekir. Arındırılması gereken kazanç, şirketin mahzurlu gelirlerinden pay senedi başına düşen miktardır. Bu bakımdan temettülerin dağıtılmış olup olmaması ve şirketin kâr veya zarar etmiş olması arasında bir fark yoktur. Arındırılması gereken faiz gelirlerinin hesaplanmasında enflasyon oranını aşan kısım esas alınır. Arındırılması gereken miktar, hiçbir şekilde yararlanılmadan İslami ilkelere uygun eğitim, sağlık, bayındırlık, yoksullara yardım vb. hayır hizmetlerine sarf edilmelidir."²⁶ Modern akademik çalışmalarda bu kavramlar hem teorik hem de uygulamalı yönleriyle çeşitli şekillerde ele alınmaktadır.

Türkiye'de arındırma sürecinin nasıl ve ne zaman yapılacağına, hangi hesaplama yönteminin esas alınacağına ve bu işlemin hangi bilgi kaynaklarına dayanarak yürütüleceğine dair kurumsal düzeyde standartlaşmış bir yapı bulunmamaktadır. Mevcut uygulamada, bu sorumluluk büyük ölçüde bireysel yatırımcının inisiyatifine bırakılmıştır. Rehberlerin sınırlılığı, finansal tabloların karmaşık yapısı, hesaplama yöntemlerine dair belirsizlikler ve dijital destek mekanizmalarının yetersizliği gibi nedenlerle yatırımcılar bu yükümlülüğü tam anlamıyla yerine getirememektedir. Bu durum sadece bireysel düzeyde bir uygulama zafiyeti değil, aynı zamanda İslam'a uygun yatırım sisteminin güvenilirliğini tehdit eden yapısal bir eksikliklerdir. Arındırma sürecinin etkin biçimde işlememesi, hem yatırımcının fikhî sorumluluk bilincini zayıflatmakta hem de İslami finans sistemine duyulan güveni uzun vadede erozyona uğratmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Türkiye'deki Katılım Endeksi şirketlerine yatırım yapan bireylerin arındırma süreçlerine ilişkin bilgi düzeylerini, uygulama pratiklerini ve karşılaştıkları sorunları incelemektedir. Ardından bu sorunlara çözüm sunabilecek merkezî bir hesaplama sistemi önermektedir. Önerilen bu sistem, hesaplama ile ilgili yeni bir bakış açısı getirmemektedir. Başka bir ifadeyle yeni bir hesaplama formülü sunmamaktadır. Bu sistem, TKBB'nin de esas aldığı hesaplama yöntemini dijital bir hale dönüştürmektedir. Böylece yatırımcıların hesaplaması gereken arındırma tutarları tamamen otomatik bir yapıya dönüşmüş olacaktır.

1. Literatür Taraması ve Değerlendirmesi

Arındırma, İslami finansın operasyonel ve ahlaki tutarlılığını sağlayan temel mekanizmalardan biridir. Bu bağlamda gerek Türkiye'de gerekse dünya genelinde çeşitli çalışmalar ele alınmıştır. Bu bölümde, mevcut çalışmaların arındırma yöntemlerine yaklaşımı, fikhî dayanakları ve uygulamada karşılaşılan metodolojik sorunlar incelenecektir. Böylece çalışmada geliştirilecek olan merkezî hesaplama sistemi önerisine zemin teşkil edecek bir kapsamda değerlendirilmektedir. Bu çerçevede literatür taraması yöntemsel birlik (yeknesaklık), hesaplama kriterleri ve dijitalleşme ihtiyacı ölçütleri esas alınarak aşağıda analiz edilmiştir.

Uluslararası literatürde üç farklı yöntem ile arındırma konusunun ele alındığı görülmektedir. İlki klasik ve teorik temellendirmeye dayalı fikhî yaklaşımlardır. Elgari, bu alandaki öncü çalışmada, İslami yatırım araçlarında gayrimeşru gelirlerin kaçınılmazlığını vurgulayarak, bu gelirlerin arındırılmasının şer'î bir zorunluluk olduğunu ifade etmiştir. Ancak Elgari, hangi gelirlerin arındırmaya tabi olduğu ve bu işlemin kim tarafından yapılması gerektiği konusunda âlimler arasında görüş ayrılıkları bulunduğunu dile getirir. Uygulamada kullanılan yöntemlerin ise henüz yeknesaklık kazanmadığını vurgulamaktadır.²⁷ Bu fikhî çerçeveyi derinleştiren Irshaid, arındırmayı sadece teknik bir mahsuplaşma değil, sermayenin ahlaki bütünlüğünü koruyan bir mekanizma olarak tanımlamıştır. Irshaid'e göre, kaynağı gayrimeşru olan bir kazancın sonradan helal işlemlere yönelmesinin sonucu meşrulaştırılması mümkün değildir. Bu nedenle arındırma, yatırımcının sorumluluğunda olup ahlaki ve yapısal boyutlarıyla ele alınması gerektiğini ifade eder.²⁸ Müzeynî ise klasik fıkıhtaki "tahallus" kavramının modern şirket yapılarında nasıl uygulanabileceğine dair bir metodoloji sunmaktadır. Hangi durumlarda arındırmanın zorunlu olduğu, hangi durumlarda ise gerekmediği hususlarını tartışan yazar, pay senedi başına düşen gayrimeşru gelirin hesaplanması ve bu tutarın hayır alanlarına aktarılması gerektiğini vurgulamaktadır.²⁹ Merri, çalışmada arındırmayı şirket tutarlarına göre değerlendirmektedir. Arındırmanın ibadet amacı taşımaması gerektiğini vurgulayan yazar, söz konusu tutarların kamu yararına yönlendirilmesini teşvik etmektedir. Ona göre arındırma, haram gelirden kurtulma yükümlülüğüdür.³⁰ Abozaid ise yatırımlara oran sınırları koyarak cevaz verilmesinin fikhî temelden yoksun olduğunu ve gayrimeşru fiilleri dolaylı biçimde teşvik ettiğini savunmaktadır. Ona göre arındırma yapmak, yatırımcının fiilen harama ortak olma sorumluluğunun gidermemesidir.³¹

²⁵ Virginia B. Morris - Monem A. Salam, *A Muslim's Guide to Investing and Personal Finance* (New York: Lightbulb Press, 2008), 18-19.

²⁶ TKBB, "Katılım Finansı Standartları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı", 8-9.

²⁷ Mohamed Ali Elgari, "Purification of Islamic Equity Funds: Methodology and Shari'a Foundation", *Proceedings of the Fourth Harvard University Forum on Islamic Finance: Islamic Finance: The Task Ahead Cambridge, Massachusetts*, (2000), 77-80.

²⁸ Mahmoud Irshaid, "Hel Yecüzü Tahvîlül-Bunûki'r-Ribeviyye ilâ İslâmiyye alâ Tarîkati Gasli'l-Emvâli?", *Câmiatü'l-Kudûsi'l-Meftûha* 17 (2009), 253-300.

²⁹ Halid b. Abdullah Müzeynî, "Kâidetü't-Tathîri'l-Mâli fi Mecâli'l-Eshûm", *Câmiatü'l-Melik Fehd*, (2009), 1-56.

³⁰ Faysal b. Sultan Merri, "Mesâil fi Tadhîru'l-Eshum", *en-Nedvetü'l-Fikhiyyetü'l-Ülâ fi'l-Muâmelâti'l-Mâliyye* (Suudi Arabistan, 2010), 1-73.

³¹ Abdulazeem Abozaid, "Kirâtün Fikhîyyetün Nakdiyyetün li'l-Meâyîri's-Serîati fi'l-Muhtel Helâlan ve Harâman", *Tecdid* 16/31 (2012), 109-132.

Uluslararası literatürün ikinci yöntemi, sistemin eleştirisi ve metodolojik çözüm önerileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Khatkhatay ve Nisar, mevcut şer'î uyum tarama kriterlerinin fikhî ve teknik yeterliliğini sorgulayarak daha sıkı ve ilkelere dayalı bir yapıya ihtiyaç olduğunu savunurlar. Bunların birlikte arındırmayı gayrimeşru gelirlerin yatırımcının payına getiren kısmının, temettüden bağımsız olarak elde tutma süresine göre hesaplanıp tamamen tasfiye edilmesini dile getirirler. Buna karşılık sermaye kazançlarının arındırmaya konu olmadığını iddia ederler.³² Dusuki vd. ise gayrimeşru gelirleri kaynağına göre sınıflandırarak her birine uygun farklı arındırma yöntemleri önerirler. Böylece arındırmayı şekli bir prosedür olmaktan ziyade kurumsal yönetim ve ahlaki sorumlulukla bütünleşik bir süreç olarak ele alırlar.³³ Htay vd., küresel ölçekte uygulanan şer'î izleme kriterleri ve arındırma yöntemleri arasındaki farklılıklara dikkat çekerek bu alandaki standart eksikliğini ele alırlar. Yazarlar, farklı endeks sağlayıcıların kullandığı finansal oranlar, sektörel sınırlamalar ve arındırma uygulamalarının tutarsızlık içerdiğini ve bunun da yatırımcı güvenini zedeleyebileceğini belirtmektedirler.³⁴ Benzer şekilde Mahfooz & Ahmed, güncel şer'î yatırım filtreleme kriterlerindeki tutarsızlıklara dikkat çekerek bunun sektörde güven sorununa yol açtığını vurgulamaktadırlar. AAOIFI'nin, temettü dağıtılıp dağıtılmadığına bakılmaksızın yatırımcının dönem sonunda payına düşen gayrimeşru geliri arındırması gerektiği yönündeki yaklaşımı daha tutarlı bulunur. Buna karşılık yalnızca temettüye dayalı arındırma uygulamalarının eksik kaldığı ve sermaye kazançlarının arındırılması konusundaki belirsizliklerin yatırımcı açısından ilave risk doğurduğu ifade edilmektedir.³⁵ Mulcahy, mevcut arındırma uygulamaların yetersiz olduğunu savunur. Ona göre, faiz giderlerinin de vergi avantajı sağlaması (vergi kalkanı) durumunun da dolaylı bir gayrimeşru kazanç olduğunu ileri sürerek. Bu nedenle arındırma hesaplamalarına vergi kalkanı unsurunun da dahil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece arındırma anlayışının daha bütüncül bir çerçevede yeniden ele alınmasını önermektedir.³⁶ Gamaleldin, mevcut filtreleme kurallarının ichtihâdî nitelikte olduğunu ve bu nedenle uygulamada tutarsızlıklar doğduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla arındırmayı düzenli raporlama ve kurumsal mekanizmalarla desteklenen uygulamalı bir süreç olması gerektiğini vurgulamaktadır.³⁷ Benzer şekilde Gherbi, şer'î uyumlu pay senetlerinde gayrimeşru gelirlerin arındırılmasına ilişkin uygulamalarda birlik bulunmadığını ve bunun ciddi metodolojik ve ölçümsel sorunlara yol açtığını vurgulamaktadır. Şeffaf ve bağımsız şer'î denetim öneren yazar, arındırma kriterlerinin ve uygulamalarının uluslararası düzeyde standartlaştırılması gerektiğini savunmaktadır.³⁸

Uluslararası literatürün üçüncü ve son yöntemi, karşılaştırılmalı analiz ve model temelli uygulama sunan çalışmaları kapsamaktadır. Barkatullah ve Wasiullah, arındırmayı pay senedini elde tutma süresine dayalı bir model teklif ederler. Bu modelin adalet ilkesine daha uygun olduğunu savunmuşlardır. İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Örgütü'nün (AAOIFI)³⁹ benimsemiş olduğu arındırma yöntemini ise eleştirmişlerdir.⁴⁰ Derbali vd., geleneksel Sermaye Varlık Fiyatlandırma Modeli'ni (CAPM) İslami finans ilkelerine uyarlayarak şer'î uyumlu bir model önerirler. Yazarlar, gayrimeşru gelirlerin tespit edilip sistem dışına çıkarılmasını matematiksel olarak modelleyerek arındırmayı merkeze alırlar. Önerilen İslami CAPM'in Malezya borsası verileriyle uygulanabilirliğini dile getirmektedirler.⁴¹ Salleh ve Zakaria, Malezya örneği üzerinden yaptıkları analizde, sorumluluğun yatırımcıya bırakılmasının yarattığı operasyonel zorlukları ortaya koyarak daha sistematik ve izlenebilir bir yapının gerekli olduğunu savunurlar.⁴² Son olarak Orhan vd., Türkiye'de resmî bir arındırma sisteminin bulunmamasından hareketle, 10 şirketin 2021 verileri üzerinden farklı elde tutma sürelerine göre arındırma hesaplamaları yapılmıştır. Çalışma, getiri negatif olsa dahi gayrimeşru gelirlerin arındırılması gerektiğini ve sermaye kazancının da arındırmaya tabi tutulması gerektiğini savunur.⁴³

Uluslararası literatür gibi Türkiye literatürü de üç farklı kategoriye ayrılabilir. Bunların ilki Türkiye'deki sistem eleştirileri ve reform önerileridir. Camgöz, İslami pay senedi yatırımı ilkelerini ve İslami endekslerin izleme metodolojilerini analitik ve ampirik olarak incelemektedir. Dow Jones gibi bazı İslami endeksler, çeşitli dönemlerde konvansiyonel muadillerine göre daha yüksek getiri ve daha düşük risk sunabildiğini ortaya koymaktadır. Mevcut

³² Mohammed Husain Khatkhatay - Shariq Nisar, "Shariah Compliant Equity Investments: An Assessment of Current Screening Norms", *Islamic Economic Studies* 15/1 (2007), 47-76.

³³ Asyraf Wajdi Dusuki vd., "A Framework For Islamic Financial Institutions To Deal With Shari'ah Non-Compliant Transactions", *International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance* 42 (2012), 1-37.

³⁴ Sheila Nu Nu Htay vd., "Towards Standardization of Shari'ah Screening Norms and Practices", *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 2/11 (2013), 23-30.

³⁵ Saeed bin Mahfooz - Habib Ahmed, "Shari'ah Investment Screening Criteria: A Critical Review", *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics* 27/1 (2014), 3-38.

³⁶ Mark Mulcahy, "Purifying Islamic Equities: The Interest Tax Shield", *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management* 7/4 (2014), 473-484.

³⁷ Farid M. Gamaleldin, *Shariah-Compliant Stocks Screening and Purification* (MSc. In International Accounting and Finance: University of Liverpool, 2015).

³⁸ Gherbi, "Et-Tathîru'l-Mâli li'l-Eshumi'l-Mutevâfigati Mea's-Şer'îati: İşkâlât ve Hulûl", 57-101.

³⁹ Accounting & Auditing Organization for Islamic Financial Institutions.

⁴⁰ Mufti Abdul Kadir Barkatullah - Shaik Mohammed Wasiullah, "Methodology of Purging Interest Income", *ISRA International Journal of Islamic Finance* 8/2 (2016), 117-125.

⁴¹ Abdelkader Mohammed Sghaier Derbali vd., "Shariah-Compliant Capital Asset Pricing Model: New Mathematical Modeling", *Journal of Asset Management* 18/7 (2017), 1-11.

⁴² Ahmad Zaki Salleh - Mohamad Zaharuddin Zakaria, "Purification of Islamic Unit Trust Funds: A Shariah Analysis on Malaysian Approach", *Al-Qanatir: International Journal of Islamic Studies* 2/1 (2018), 13-22.

⁴³ Zeyneb Hafsa Orhan vd., "Developing a purification method for the Stock Exchange Market Gains: An Application for Borsa Istanbul", *Borsa Istanbul Review* 22/1 (Aralık 2022), 24-34.

kriterlerin gayrimeşru gelir unsurları içerdiğinden arındırma yöntemleri ve uygulamadaki hesaplama güçlükleri ele alınmaktadır.⁴⁴ Akartepe ise mevcut izleme kriterlerinin fikhî tutarlılığını analiz etmiştir. Bulguları, pay senedi yatırımlarına verilen cevazın zaruret ilkesine dayandırıldığını, ancak bunun tutarlı olmadığına işaret etmiştir. Yazar, mevcut arındırma yöntemlerini yüzeysel ve eksik bularak, gayrimeşru gelirleri daha kapsamlı biçimde dikkate alan ve yatırımcı sorumluluğunu adil dağıtan yeni bir hesaplama yaklaşımı önermektedir.⁴⁵

Türkiye literatürünün ikinci kategorisi, yönetsel uygulamalara yer veren çalışmalardan oluşmaktadır. Özmen, arındırma gerektiren gelir türlerini ve yöntemleri fikhî çerçevede ele almaktadır. Sürecin yalnızca bireysel çabalara bırakılmaması, şirketlerin arındırma verilerini şeffaf biçimde açıklaması gerektiğini vurgular. Ayrıca arındırma tutarlarının dijital ortamlarda hesaplanması yönünde önerilerde bulunmuştur.⁴⁶ Tırman ve Keçeci, katılım esaslı yatırım fonlarında oluşan mahzurlu gelirlerin arındırılmasına yönelik mevcut boşluğa dikkat çekerek bu gelirlerin sosyal yardım fonlarına yönlendirilmesini önermektedirler. Malezya ve Singapur modellerini esas alarak Türkiye için hibrit bir sistem öneren çalışma, arındırma işlemlerinin fon yöneticileri tarafından yapılmasını, ancak yatırımcıya da şeffaf bilgi sunulmasını savunmaktadır.⁴⁷ Yaşar ise Türkiye’de Katılım Endeksi’nin gelişimini, mevcut yapısını ve gelecekteki potansiyelini ele alarak endeksin geleneksel finans sistemine alternatif olarak artan önemine dikkat çekmektedir. Yazar, düzenleyici belirsizlikler ve düşük finans okuryazarlığının yaygınlaşmayı sınırladığını belirtmektedir. Arındırmayı da endeks yatırımının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmektedir. Ayrıca 2024’te yatırım fonlarının arındırma yapabilmesine imkân tanıyan düzenlemeyi olumlu bir gelişme olarak görerek, Katılım Endeksi’nin kurumsallaşmasının yatırımcı güvenini artırdığını savunmaktadır.⁴⁸

Üçüncü ve son kategoriye ise ampirik gözlemler ve yatırımcı davranışlarını ölçen çalışmalar oluşturmaktadır. Bu alandaki ampirik boşluğu dolduran Gürtekin, faiz hassasiyeti yüksek yatırımcıların Katılım Endeksi ve arındırma işlemleri hakkındaki bilgi düzeylerini ve yatırım davranışlarını incelemektedir. Anket bulguları, katılımcıların büyük çoğunluğunun Katılım Endeksi ve arındırma konusunda bilinçli olduğunu, eğitim düzeyi ve yatırım süresi gibi değişkenlerin bu bilgi düzeyini etkilediğini göstermektedir. Çalışma ayrıca arındırma işleminin dijital ortamlarda otomatikleştirilmesinin farkındalığı artıracağını ve sistemin yaygınlaşmasına katkı sunacağını vurgulamaktadır.⁴⁹ Gürtekin, dijital sistemin yalnızca katılım bankaları aracılığıyla hayata geçirilmesini önerirken, bu çalışma daha kapsamlı ve standartlaştırılmış, tüm kesimlere ulaşmayı hedefleyen ve aracı kurum entegrasyonunu da içeren bütüncül bir sistem önermektedir. Ayrıca Gürtekin, söz konusu ihtiyacı dile getirerek bu alandaki boşluğa dikkat çekmiştir. Buna karşılık bu çalışma, sistemin nasıl işlemesi gerektiğine dair somut bir tasarım sunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Gürtekin’in işaret ettiği boşluğu daha kapsamlı ve somut adımlarla doldurmayı hedeflemektedir.

Literatür incelendiğinde, birçok çalışmanın ortak biçimde merkezi, standart ve mümkünse otomatik bir hesaplama sisteminin gerekliliğine işaret ettiği görülmektedir. Örneğin Elgari, arındırma yöntemlerinin henüz yeknesaklığa kavuşmadığını vurgulayarak, otorite tarafından belirlenecek merkezî kriterlerin bu tür belirsizliklerin önüne geçebileceğine dolaylı olarak işaret etmektedir.⁵⁰ Gherbi, arındırma hesaplarının şeffaf biçimde raporlanması, bağımsız denetimden geçirilmesi ve standart muhasebe kayıtlarıyla desteklenmesi gerektiğini belirtmiş ve uzun vadede uluslararası ölçekte standartlaştırılmış bir arındırma altyapısının kurulmasını önermiştir.⁵¹ Türkiye literatüründe de benzer bir vurgu göze çarpmaktadır. Orhan vd., Borsa İstanbul’a yönelik geliştirdiği yöntemin gelecekte dijital ortama entegre edilerek otomatikleştirilebileceğini belirtmiştir.⁵² Özmen, arındırma bilgilerinin KAP üzerinden şirket bazlı beyan esasına göre yatırımcılarla şeffaf şekilde paylaşılmasını ve bu süreçte dijital hesaplama araçlarının geliştirilmesini önermiştir.⁵³ Yaşar ise SPK’nın 2024 yılında gerçekleştirdiği düzenleme ile yatırım fonlarına arındırma yapabilme yetkisi tanınmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Bu düzenlemenin, merkezî ve otomatik hesaplama sistemlerinin yalnızca teorik bir öneri olmaktan öte, yasal açıdan da mümkün ve resmî düzeyde desteklenen bir uygulama alanı bulabileceğini göstermekte olduğunu ifade etmektedir.⁵⁴ Gürtekin ise yatırımcı davranışlarını incelediği çalışmasında, arındırma işlemlerinin katılım bankaları üzerinden dijital ortamda otomatik hale getirilmesini önermiştir.⁵⁵ Ancak yatırımcıların yalnızca bankalar aracılığıyla değil, farklı aracı kurumlar üzerinden de işlem yapması sebebiyle, bu yaklaşımın daha kapsamlı bir sistemle desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

⁴⁴ Mevlüt Camgöz, *İslami Hisse Senedi Yatırımı ve İslami Endekslerin Performansının Değerlendirilmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finans Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2017).

⁴⁵ Akartepe, *Hisse Senedi Şer’i İzleme Kriterlerinin Analizi*.

⁴⁶ Mehmet Yuşa Özmen, “Pay Senedi Yatırımlarından Elde Edilen Gelirlerin Arındırılmasına Yönelik Fikhî Bir İnceleme”, *Tevilat* 4/1 (Haziran 2023), 179-215.

⁴⁷ Nurullah Tırman - İbrahim Keçeci, “Katılım-esaslı Yatırım Fonlarında Oluşan Mahzurlu Gelirlerin Sosyal Yardım Faaliyetlerine Aktarılmasına İlişkin Bir Öneri”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 6/Özel Sayı (Ekim 2023), 303-319.

⁴⁸ Süleyman Yaşar, “Türkiye’de Katılım Endeksinin Mevcut Durumu ve Geleceği”, *İlke Yayın Politika Notları* 67/262 (2025), 3-22.

⁴⁹ Ahmet Gürtekin, *Katılım Endeksleri ve Arındırma İşleminin Faiz Hassasiyetine Sahip Yatırımcılar Nezdinde Bilinirliği* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

⁵⁰ Elgari, “Purification of Islamic Equity Funds: Methodology and Shari’a Foundation”, 80.

⁵¹ Gherbi, “Et-Tathîru’l-Mâlî li’l-Eshumi’l-Mutevâfigati Mea’ş-Şerîati: İşkâlât ve Hulûl”, 88.

⁵² Orhan vd., “Developing a purification method for the Stock Exchange Market Gains: An Application for Borsa İstanbul”, 33.

⁵³ Özmen, “Pay Senedi Yatırımlarından Elde Edilen Gelirlerin Arındırılmasına Yönelik Fikhî Bir İnceleme”, 212.

⁵⁴ Yaşar, “Türkiye’de Katılım Endeksinin Mevcut Durumu ve Geleceği”, 12.

⁵⁵ Gürtekin, *Katılım Endeksleri ve Arındırma İşleminin Faiz Hassasiyetine Sahip Yatırımcılar Nezdinde Bilinirliği*, 87.

Sonuç olarak gerek uluslararası gerekse Türkiye literatüründe birçok çalışma, arındırma işlemlerinin bireysel yatırımcının sorumluluğuna bırakılmasının çeşitli pratik sorunlara yol açtığını vurgulamaktadır. Bu nedenle sürecin dijital ortamlarda otomatikleştirilmesi yönünde güçlü bir görüş birliği ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda bazı çalışmalar genel dijital sistem önerileri sunsa da en kapsamlı çözüm önerisinin katılım bankacılığı uygulamaları üzerinden geliştirildiği görülmektedir. Ancak bu yaklaşım, Katılım Endeksi yatırımcılarının yalnızca katılım bankaları aracılığıyla işlem yapmadığı gerçeğini yeterince dikkate almamakta ve daha kapsayıcı, diğer aracı kurumları da içeren bir yapıya duyulan ihtiyacı beraberinde getirmektedir. Belirlenen bu metodolojik ölçütler ışığında çalışma, literatürde yer alan dijitalleşme önerilerini somut bir kurumsal çerçeveye taşımaya ve arındırma sürecini bireysel bir yük olmaktan çıkarıp sistem düzeyinde bir standart haline getirmeyi amaçlamaktadır. Önerilen bu merkezî hesaplama sisteminin kapsamı, Türkiye'deki gelire dayalı arındırma yönteminin karmaşıklığı ve operasyonel ihtiyaçları doğrultusunda ulusal ölçekli bir yapı olarak kurgulanmıştır. Uluslararası literatürde, birçok endeks temettüye dayalı arındırma yöntemi kullanılmaktadır.⁵⁶ Temettü esaslı bu yaklaşım daha az veri seti gerektirdiği için kapsamlı bir otomasyon ihtiyacı literatürde ikincil planda kalabilmektedir. Ancak Türkiye uygulamasında benimsenen yöntem, yatırımcının payı elinde tuttuğu süre boyunca oluşan tüm gayrimişru gelirlerin günlük bazda hesaplanmasını gerektirmektedir.⁵⁷ Bu da manuel takibi imkansız kılarak merkezî ve ulusal bir dijital altyapıyı zorunlu hale getirmektedir.

2. Yöntem ve Önerilen Merkezî Hesaplama Sistemi

Literatür taraması neticesinde tespit edilen yapısal sorunlara çözüm olarak, bu çalışmada merkezî bir hesaplama sistemi üzerinden otomatik hesaplama modeli önerilmektedir. Önerilen bu sistemin operasyonel omurgasını, aracı kurumlar ile merkezî bir veri tabanının tam entegrasyonu oluşturmaktadır. Çalışmanın kurgusunda öncelikle bu modelin teorik ve teknik çerçevesi çizilmiştir. Akabinde geliştirilen bu çözüm önerisinin yatırımcılar tarafından nasıl karşılandığını, sistemin sağlayacağı kolaylık ve güven unsurlarının saha verileriyle test edilmesini amaçlayan bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Böylece teorik olarak kurgulanan modelin, pratik düzlemdeki uygulanabilirliği ve yatırımcı ihtiyaçlarını karşılama potansiyeli ampirik verilerle analiz edilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli, Evreni, Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Çalışmada yöntem olarak nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Veri toplama aracı olarak ise anket uygulanmıştır. Anket linki, 2025 yılının temmuz ayında erişime açılmış ve yeterli sayıya ulaşıncaya kadar kapatılmıştır. Bu bağlamda evren, Türkiye'de Katılım Endeksi kapsamında borsada işlem gören şirketlerin pay senetlerine yatırım yapan bireysel yatırımcılardır. Ancak, bu evrenin tamamına ulaşmak hem zaman hem de kaynak açısından mümkün olmadığından, örnekleme yoluna gidilmiştir.

Örnekleme, kolayda örnekleme (convenience sampling) yöntemi esas alınarak oluşturulmuştur. Kolayda örnekleme, araştırmacının ulaşımı kolay, zaman ve maliyet açısından daha verimli olan bireylerden veri toplama ve olasılıklı olmayan bir örnekleme yöntemidir. Bu yaklaşımda örnekleme tesadüfî olarak değil, erişilebilirlik temelinde belirlenir. Literatürde bu yöntemin oldukça yaygın kullanıldığı ve özellikle pratik uygulamalarda tercih edildiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Araştırmalarda, kolayda örnekleme yönteminin yüksek oranlarda kullanıldığına dair bulgulara sıkça rastlanmaktadır.⁵⁸ Kolayda örnekleme yöntemi kapsamında anket ilk olarak çeşitli finansal forumlar, katılım bankacılığı ve endeks temelli platformlar ile sosyal medya gruplarında (Telegram, X, Facebook) paylaşılmıştır. Erişilen katılımcıların benzer yatırımcıları da sürece dâhil etmeleri teşvik edilmiştir.

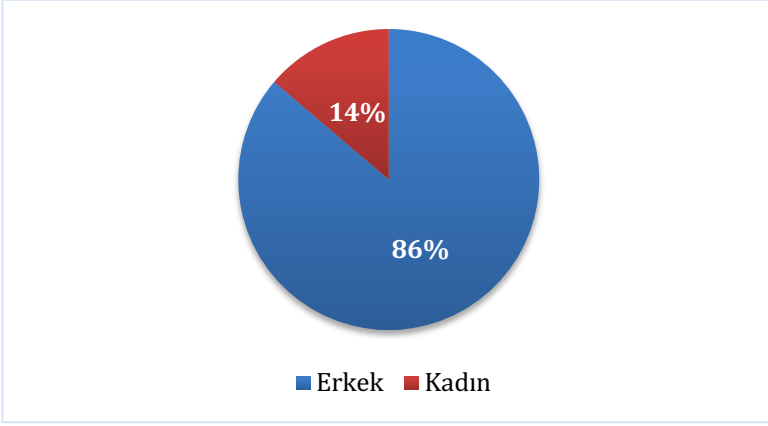
Araştırma kapsamında yer alan demografik değişkenlere ilişkin ilk dört soruya (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve aylık gelir düzeyi) katılımcıların tamamı yanıt vermiştir. Başka bir ifadeyle her bir sorunun 479 geçerli yanıtı bulunmaktadır. Analiz sürecine dahil edilen tüm katılımcıların demografik bölümü eksiksiz olarak tamamladığı görülmektedir. Bu durum, veri setinin bütünlüğünü artırmakta ve özellikle demografik dağılımların güvenilir şekilde analiz edilebilmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca ilgili sorularda herhangi bir eksik veri bulunmaması, analiz aşamasında istatistiksel tutarlılık açısından önemli bir avantaj sunmaktadır. Eksik veri problemi yaşanmamış olması, çalışmanın nicel bulgularına yönelik yapılacak yorumların güvenilirliğini artırmakta ve örneklemin demografik özellikleri üzerinden yapılacak çıkarımların geçerliliğini desteklemektedir. Aşağıdaki tablolarda katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır.

⁵⁶ Orhan vd., "Developing a purification method for the Stock Exchange Market Gains: An Application for Borsa Istanbul", 27.

⁵⁷ TKBB, "Katılım Finans İlkelerine Uygun Faaliyet Gösteren Şirketlerin Pay Senetlerine Ait Mahzurlu Kazançları Arındırmaya İlişkin Uygulama Rehberi", (Temmuz 2023), 1.

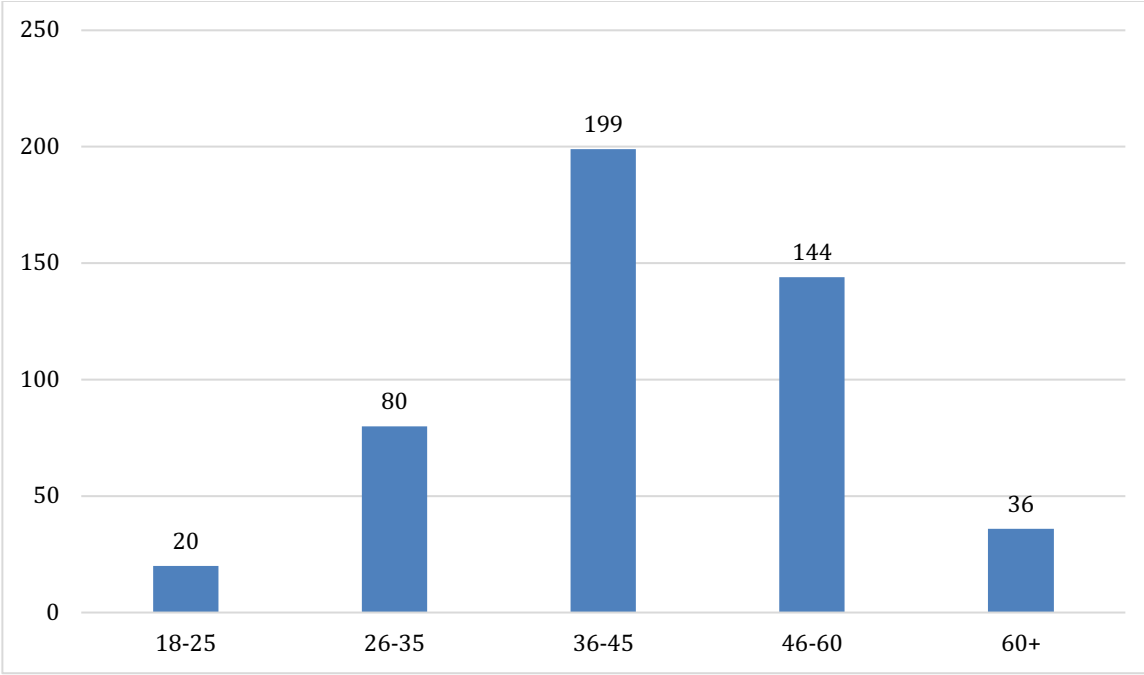
⁵⁸ Selçuk Burak Haşiloğlu vd., "Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örnekleme ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri", *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi* 1 (Mayıs 2015), 20.

Şekil 1: Katılımcıların “Cinsiyetiniz” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

Araştırmaya katılan 479 kişinin %86,2’si (n=413) erkek, %13,8’i (n=66) kadındır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun erkek olması, Türkiye’deki bireysel yatırımcı profiline ilişkin genel eğilimlerle örtüşmektedir.

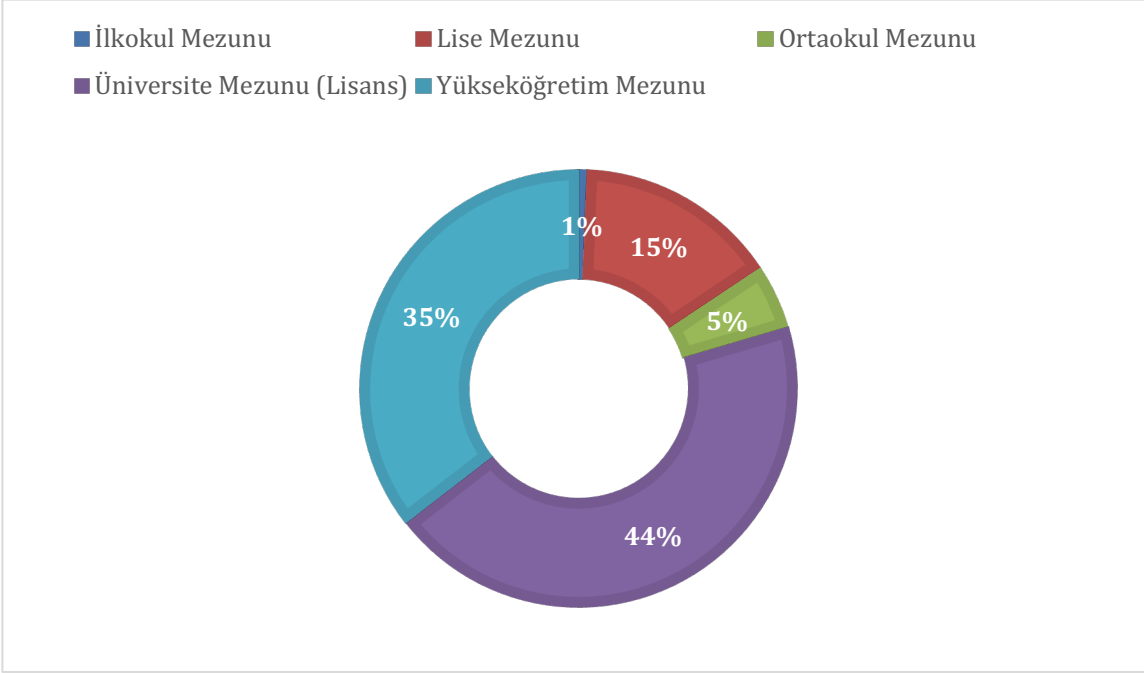
Şekil 2: Katılımcıların “Yaşınız” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

Anket bulguları, katılımcıların yaklaşık %72’sinin 36-60 yaş grubunda yoğunlaştığını göstermektedir. Bu veriler, Mart 2026 tarihli Merkezî Kayıt Kuruluşu (MKK) istatistikleriyle de büyük ölçüde paralellik arz etmektedir. MKK verilerine göre Türkiye’deki yatırımcı sayısının en yüksek olduğu grup 889.709 kişi ile 35-39 yaş aralığıdır. Bu grubu sırasıyla 40-44, 30-34 ve 45-49 yaş aralıkları takip etmektedir.⁵⁹ Hem anket sonuçları hem de resmî veriler, sermaye piyasalarına ve dolayısıyla arındırma gibi teknik hassasiyet gerektiren konulara olan ilginin, finansal birikim ve yatırım tecrübesinin olgunlaştığı orta yaş grubunda zirve yaptığını teyit etmektedir. Bu durum, önerilen merkezî hesaplama sisteminin hedef kitlesinin ağırlıklı olarak bu dinamik ve geniş yatırımcı grubundan oluşacağını göstermektedir.

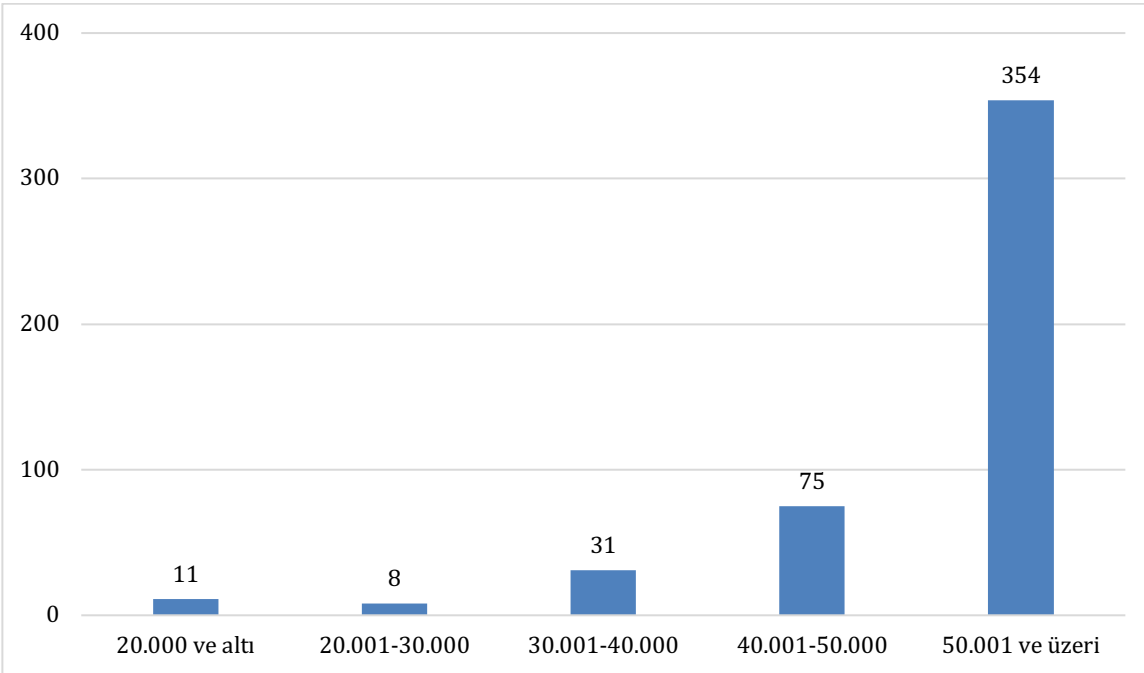
⁵⁹ MKK, “Yaş Grupları Bazında Yatırımcı Sayıları” (Mart 2026).

Şekil 3: Katılımcıların “Eğitim Düzeyiniz” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde, %79,6 gibi oldukça yüksek bir oranın lisans ve lisansüstü mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Bu veriler, çalışmanın örnekleminin finansal okuryazarlığı yüksek ve karmaşık yatırım süreçlerini analiz edebilecek entelektüel kapasiteye sahip bir kitleden oluştuğunu teyit etmektedir. Eğitim seviyesindeki bu nitelikli yoğunluk, arındırma gibi teknik ve fihî hassasiyet gerektiren bir konuda verilen yanıtların güvenilirliğini artırmaktadır. Literatürde belirtildiği üzere, bu kadar yüksek eğitilmiş bir kitlenin dahi manuel arındırma hesaplamalarında zorluk yaşaması veya sistematik bir yapı talep etmesi dikkat çekmektedir. Bu da önerilen merkezî hesaplama sisteminin yalnızca bir kolaylık değil, yüksek nitelikli yatırımcı grubu için de metodolojik bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4: Katılımcıların “Aylık Gelir Düzeyiniz (TL)” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

Katılımcıların aylık gelir düzeylerine ilişkin dağılım incelendiğinde, örneklemin %73,9 gibi baskın bir çoğunluğunun 50.001 TL ve üzeri gelir grubunda yer aldığı görülmektedir. Bu veri, anketin ağırlıklı olarak tasarruf kapasitesi yüksek ve sermaye piyasalarında aktif rol alma potansiyeli bulunan bir kitleye ulaştığını göstermektedir. Arındırma açısından yüksek hacimli işlemler gerçekleştiren bu yatırımcı grubu için manuel hesaplamaların hata payı ve zaman maliyeti daha yüksek olduğundan, çalışmada sunulan merkezî otomasyon önerisi rasyonel bir çözüm olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan 479 bireysel yatırımcının sosyo-demografik profili incelendiğinde yatırımcıların profilleri değişkenlik arz etmektedir. Ankete katılmanın ön koşulu, İslami hassasiyete sahip olmak ve fiilen Katılım Endeksi şirketlerinde yatırımcı olmak yer almaktadır. Bu bütüncül profil, çalışmanın yatırım disiplini, İslami hassasiyet ve finansal bilinç düzeyi yüksek bir kitle üzerinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Elde edilen bulguların arındırma uygulamalarına ilişkin değerlendirmeler açısından güçlü bir temsiliyete sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda çalışmada, nicel veri toplama aracı olan anket formu, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak geniş bir katılımcı grubuna ulaştırılmıştır. Bu bağlamda toplamda 510 kişi anketi tamamlamıştır. Ön değerlendirme sonucunda çalışma kapsamına uymayan 31 katılımcı analiz dışı bırakılmış ve böylece 479 geçerli yanıt elde edilmiştir. İstatistiksel örnekleme kuramına göre, %95 güven düzeyi ve %5 hata payı ile yapılan araştırmalarda 384 kişilik örneklem, evrenin geneline yönelik anlamlı çıkarımlar yapabilmek için yeterli kabul edilmektedir.⁶⁰ Bu bağlamda, çalışmada ulaşılan 479 kişilik geçerli örneklem büyüklüğü, anket bulgularının genellenebilirliği açısından yeterli görülmektedir. Dolayısıyla dış geçerlik bakımından da güçlü bir temel sunmaktadır. Anket, arındırma uygulamalarına ilişkin bilgi, tutum ve yöntemler ile merkezî hesaplama sistemine yönelik değerlendirmeleri kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Likert ölçekli, çoktan seçmeli ve dereceli sorulardan oluşmaktadır. Analizler 479 geçerli yanıt üzerinden yürütülmüştür. Veriler SPSS programında temizlenmiş ve frekans, yüzde dağılımları, tanımlayıcı istatistikler ile çapraz tablolar kullanılarak katılımcıların arındırmaya ilişkin bilgi düzeyleri, tutumları ve uygulama eğilimleri analiz edilmiştir. Analizlere geçmeden önce çalışmada sunulmak istenen merkezî hesaplama sisteminin mantığına yer vermek isabetli olacaktır.

2.2. Merkezî Hesaplama Sistemi Önerisi

Katılım Endeksi kapsamındaki pay senedi yatırımlarında arındırma yükümlülüğünün pratikte nasıl yürütüldüğü önem arz etmektedir. Buradan hareketle, mevcut uygulamanın yatırımcıyı aşırı ölçüde bireysel çabaya mahkûm ettiğini ve bu durumun hem hesaplama doğruluğu hem de fikhî hassasiyet bakımından sürdürülebilir bir zemin üretmediğini ortaya koymaktadır. Zira yatırımcıların ekseriyeti teknik bilgi eksikliği, zaman kısıtı ve veri erişim sorunları nedeniyle sağlıklı bir arındırma pratiği geliştirememektedir. Bu çerçevede önerilen merkezî hesaplama sistemi, arındırmayı yatırımcının bireysel takibinden çıkararak aracı kurum altyapısına entegre edilmiş otomatik bir mekanizmaya dönüştürmeyi hedeflemektedir. Önerilen sistemin tasarımına geçmeden önce mevcut sistemin eksikliklerini ele almak faydalı olacaktır.

2.2.1. Mevcut Sistemin Eksiklikleri

Mevcut arındırma sisteminin eksikliklerini üç temel düzlemde tartışılmaktadır. Birinci düzlem, sistemin kurumsal ve yapısal problemleridir. Katılım Endeksi şirketlerinin mahzurlu gelir oranları gibi kritik verilerin Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) mecralarından duyurulması, ilke olarak olumlu bir adım kabul edilmektedir.⁶¹ Zira bu tür bir açıklama yatırımcının zamanında ve doğru bilgiye erişmesini kolaylaştırabilecek bir şeffaflık iddiası taşımaktadır. Ancak Katılım Endeksi ve arındırma, salt bilgiye erişimle çözülebilecek bir alan değildir. Doğru sonuca ulaşmak için verinin nasıl okunacağı, hangi aşamalarla hesaplamaya dönüştürüleceği ve yatırım süresi gibi değişkenlerin nasıl dikkate alınacağı gibi teknik adımlar gerektirir. TKBB rehberlerinde arındırmanın ilkeleri madde madde açıklansa da bu açıklamaların somut örneklerle desteklenmemesi, rehberlerin pratik yönlendirme kapasitesini zayıflatmaktadır. Katılım Finans İlkeleri Bilgi Formu (KAFİF) aracılığıyla yatırımcıya belirli oran ve göstergeler sunmakla birlikte yatırımcıya ciddi bir iş yükü doğurmaktadır. Bunlar düzenli biçimde takip edilmesi, içeriklerinin doğru yorumlanması ve yatırımcının kendi alım-satım işlemleriyle ilişkilendirilerek hesaplama yapılması şeklinde sıralanabilir. Ayrıca şirketlerin beyan ettikleri verilerin doğruluğu ve standardizasyonu meselesi, yatırımcı güvenini doğrudan etkileyen ayrı bir sorun alanı olarak görülmektedir.

İkinci düzlem, piyasada mevcut olan yardımcı hesaplama araçlarının sınırlılıklarıdır. Kuveyt Türk Portföy'ün⁶² arındırma tablosu gibi uygulamalar yatırımcıya belirli kolaylıklar sağlasa da bu sistemlerde dahi yatırımcının alım-satım tarihlerini, pay kodunu, lot miktarını sisteme girmesi ve çoğu zaman birden çok işlem için tekrar tekrar kayıt oluşturması gerekmektedir. Bu durum, arındırmanın işlem sonrasında yapılması gerektiği varsayımıyla birleştiğinde, yatırımcının tüm işlem geçmişini düzenli biçimde kayıt altına almasını zorunlu kılar. Benzer şekilde Helal Finans⁶³ veya Aktif Portföy⁶⁴ gibi platformlarda görülen destekleyici araçlar da aynı temel sorunu bütünüyle ortadan kaldırmamaktadır. Arındırma hâlâ bireysel veri takibi, manuel giriş ve belirli bir finansal/teknik okuryazarlık talep etmektedir. Bu nedenle, mevcut

⁶⁰ Ali Osman Uymaz, "Beklenen Güven Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması", *Alanya Akademik Bakış* 5/1 (Ocak 2021), 48.

⁶¹ Özmen, "Pay Senedi Yatırımlarından Elde Edilen Gelirlerin Arındırılmasına Yönelik Fikhî Bir İnceleme", 211.

⁶² Kuveyt Türk Portföy, "Arındırma İşlemleri" (Erişim 19 Şubat 2025).

⁶³ Helal Finans, "Arındırma Hesaplama Aracı" (Erişim 19 Şubat 2025).

⁶⁴ Aktif Portföy, "Fon Arındırma" (Erişim 19 Şubat 2025).

araçların yardımcı olmasına rağmen, yatırımcıyı sistematik hata riskinden ve zaman maliyetinden kurtarmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla daha köklü bir dönüşüme ihtiyaç bulunduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü düzlem ise finansal okuryazarlık eksikliğinin arındırma sürecine etkisidir. Finansal okuryazarlık, bireyin parasını yönetme, yatırım araçlarını değerlendirme ve rasyonel karar verme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kapasitenin yükseltilmesi yatırım davranışlarını daha bilinçli kılmaktadır.⁶⁵ Özellikle pay senedi piyasalarında okuryazarlık düzeyi düşük yatırımcıların yanlış alım-satım kararları verebildiği ve piyasa dalgalanmalarında daha kırılğan hale geldiği görülmektedir. Yatırımcı sayısının çok yüksek olması ve büyük kısmının küçük yatırımcı niteliği taşıması, her yatırımcının arındırma gibi teknik ve ayrıntılı bir süreci hatasız yürütmesini pratikte gerçekçi olmaktan uzaklaştırmaktadır. Buna ek olarak, Katılım Endeksi kriterlerini yeterince bilmeyen yatırımcıların şirket adı veya sektör algısı üzerinden yanlış alımlar yapabilmektedir. Ayrıca Katılım Endeksi listesinin sürekli değişim arz etmesi, yatırımcılar nezdinde güncel uygunluk takibinin ayrı bir zorluk oluşturduğunu göstermektedir. Bu noktadaki temel tez açıktır: Finansal okuryazarlık eksikliğinin yaygın olduğu bir zeminde arındırmayı bireysel inisiyatif bırakmak hem hataları çoğaltır hem de fikhî sorumluluğun gereği gibi ifasını zayıflatır. Dolayısıyla merkezî bir mekanizma ile bu eksikliklerin etkisi azaltılmalıdır.

Dönemsellik ve kümülatif yapı sorunu da mevcut uygulamayı zorlaştıran teknik bir başlık olarak ele alınmaktadır. TKBB'nin KAFİF verilerini yılda iki kez ve altı aylık periyotlarla yayımlaması, arındırmanın da bu dönemsellik üzerinden yürütülmesini fiilen zorunlu kılmaktadır.⁶⁶ Oysa BİST şirketleri finansal tabloyu üçer aylık dönemlerle açıkladığından⁶⁷ teorik olarak arındırmanın daha kısa periyotlarda yapılması zamanlama hassasiyeti açısından daha isabetli görülebilmektedir.⁶⁸ Ne var ki Türkiye'de KAFİF'in altı aylık periyotlarda açıklanması ve finansal verilerin kümülatif yapıda sunulması, dönemsel ayrıştırmayı yatırımcı açısından ağır bir yük haline getirmektedir. İkinci dönem verileri yıllık toplamı içerdiğinde, yalnızca ikinci altı ayı bulmak için birinci dönem verilerinin ayrıştırılması gerekir. Bu ayrıştırma otomatik sunulmadığı takdirde yatırımcıya teknik bir hesaplama külfeti yükler. Üstelik yatırımcıların çoğu portföylerinde birden fazla şirket bulundurduğundan, her şirketin dönemsel verisini ayrıştırarak mükerrer arındırma riskini bertaraf etmeye çalışmak pratikte neredeyse imkânsızlaşır. Bu sorunu hafifletmek üzere iki alternatiften söz edilebilir: ya arındırmanın yılda bir kez, yıl sonunda, ikinci KAFİF verileri üzerinden yapılması; ya da ikinci KAFİF'in kümülatif yapıdan ayrılarak yalnızca yılın ikinci yarısını yansıtan şekilde düzenlenmesine bağlıdır. Bununla birlikte, yılda bir kez arındırma yaklaşımı fikhî açıdan bazı sorunlar doğurabilmektedir. Bunlardan elde edilen gayrimeşru gelirin kişinin mülkiyeti çok fazla kalması örneği zikredilebilir. Ancak mevcut veri ve altyapı koşullarında gecikmeli arındırmanın bir bakıma zorunluluk haline geldiği belirtilebilir. Bu tartışma, önerilen sistemin yalnızca hesaplama kolaylığı değil aynı zamanda dönemsellik uyumu ve mükerrerlik riskinin önlenmesi gibi teknik gerekçelerle de temellendirildiğini göstermektedir.

2.2.2. Merkezî Hesaplama Sisteminin Yapısı

Yukarıda ifade edilen sorunlara binaen merkezî hesaplama sistemi devreye girmektedir. Bu önerinin tasarım omurgası aracı kurum entegrasyonudur. Aracı kurumlar zaten yatırımcının tüm alım-satım işlemlerini kayıt altına almaktadır. Arındırma sürecinin bu altyapıya eklenmesi maliyet ve zaman açısından rasyonel görülmektedir. Öneri, aracı kurum arayüzünde "Arındırma İşlemleri" sekmesi oluşturularak yatırımcının işlem geçmişiyle ilişkilendirilmiş arındırma tutarlarının otomatik biçimde hesaplanması ve görüntülenmesidir. Sistemin kullanıcı deneyimini güçlendirmek için iki ekran yaklaşımı önerilmektedir: basit görünüm (şirket bazında toplam arındırma tutarı) ve detaylı görünüm (işlem bazında alım-satım tarihi, lot, elde tutma süresi, dönemsel pay başı arındırma, elde tutma oranı ve toplam arındırma formülü gibi unsurlar). Böylece bir tarafta sonuç odaklı yatırımcı için sade bir çıktı, diğer tarafta hesaplamayı denetleyen ve yatırımcı için şeffaf bir kontrol mekanizması sunan bir görünüm. Bunun yanında tasarım, Katılım Endeksi odaklı filtrelemeyi de içermektedir. Yatırımcı platform ayarlarından "Katılım Endeksi Yatırımcısı" seçeneğini işaretlediğinde, sistem yalnızca endeks kriterlerine uygun pay senetlerini gösterir ve uygunsuz hisselerin yanlışlıkla alınmasının önüne geçer. KAFİF verilerinin sistem tarafından otomatik çekilmesi (ve zorunlu hallerde kontrollü manuel giriş opsiyonu) ile yatırımcının işlem geçmişi birleştirilerek arındırma tutarı kendiliğinden hesaplanır. Bu tasarımın temel hedefi, yatırımcı üzerindeki kayıt tutma ve hesaplama yükünü azaltmaktır. Ayrıca öneri, bireysel hataları minimize ederek arındırma meselesini uygulanabilir bir hale taşımaktadır.

Tasarımın tamamlayıcı unsuru bildirim sistemidir. KAFİF verileri açıklandığında arındırma tutarları güncellenir ve yatırımcıya otomatik bildirim gönderilir. Bu bildirim, temettü bildirim mantığına benzetilerek kurgulanmaktadır. Ayrıca bir şirketin KAFİF verileri veya Katılım Endeksi dışı kalması halinde yatırımcı erken uyarı ile bilgilendirilir. Böylece bildirim mekanizması, kolaylık sağlayan bir teknoloji olmakla beraber yatırımcının etik-fikhî hassasiyetlerini sürdürebilmesine imkân veren bir denetim ve farkındalık aracı olarak konumlanır. Son olarak pratik bağış süreci önerilmektedir. Bu sistem üzerinden güvenilir hayır kurumlarına kolay bağış yapılabilir ve makbuz üretilebilir. Böylece arındırma tutarının sarf ciheti yatırımcı açısından zahmetsizleştirilir.

⁶⁵ İsmail Uluocak, *Temel Finans Okuryazarlığı* (İstanbul: MÜSİAD, 2024), 11.

⁶⁶ TKBB, "Katılım Finansı Strandartları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı", 8.

⁶⁷ Bekir Elmas, *Finansal Tablolarda Analizi: TMS/TFRS'ye Göre Kaleme Alınmış Piyasadan Gerçek Örnekler Üzerinden Analizler* (Ankara: Nobel, 2016), 62.

⁶⁸ Orhan vd., "Developing a purification method for the Stock Exchange Market Gains: An Application for Borsa Istanbul", 33.

Önerinin uygulanmasında karşılaşılabilecek olası güçlükler de yer almaktadır. En belirgin risk, resmî regülasyon ihtiyacıdır. Aracı kurumların bu tür bir entegrasyonu isteğe bağlı olmaması gerekir. Aksine bağlayıcı bir çerçeveye yürütmesi gerekmektedir. Aksi halde uygulama parçalı kalabilir. Bu nedenle kademeli geçiş ve öncü kurumlar üzerinden pilot uygulama önerilir. İkinci risk teknik altyapı ve mali yüküdür. Yazılım geliştirme, bakım, güvenlik ve denetim maliyetleri özellikle küçük-orta ölçekli kurumlar için yük oluşturabilir. Bu nedenle kademeli uygulama, maliyeti zamana yayma bakımından daha uygulanabilir görülür. Üçüncü risk veri güvenliği ve gizliliğidir. Yatırımcı işlem verilerinin işlenmesi Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK) uyumu gerektirir. Anonimleştirme, kodlama ve sınırlı veri paylaşımı gibi önlemler önerilir. Bağış aşamasında bağış kabul eden kurumların mevzuat gereği kaynak doğrulama ihtiyacıyla anonimlik arasında doğabilecek gerilim ise, düzenleyici kurumlar ve paydaşlar arasında protokoller geliştirilerek aşılabılır.

Sonuç olarak bu çalışma, arındırma konusunda teorik düzeyde bir yükümlülüğün kabul edildiğini, ancak mevcut uygulamaların pratikte yeterince işler ve sürdürülebilir olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle önerilen merkezî hesaplama sistemi, arındırmanın bireysel çabalara dayalı, karmaşık ve hataya açık yapısını ortadan kaldırmayı amaçlayan kurumsal ve teknik bir çözüm modeli olarak tasarlanmıştır. Öneri, arındırmayı yatırımcının iyi niyetine rağmen sıkça teknik engellere takılan bireysel bir pratik olmaktan çıkarıp, şeffaflık, otomasyon, bildirim ve kolay bağış bileşenleriyle desteklenen bütünleşik bir sisteme dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, arındırmanın yalnızca fikhî bir gereklilik olmadığını aynı zamanda veri standardizasyonu, kullanıcı deneyimi, regülasyon ve güvenlik boyutları olan çok katmanlı bir finansal yönetim meselesi olduğunu vurgulayan bir çerçeve sunmaktadır.

3. Bulgular

3.1. Arındırma Farkındalığı ve Bilgi Düzeyi

Katılımcıların arındırma kavramına ilişkin bilgi düzeyleri, uygulamaya yönelik farkındalıkları ve rehber kullanımına dair değerlendirmeleri altı soru üzerinden incelenmiştir. Likert ölçekli ve açık uçlu sorulardan elde edilen verilerle, teorik bilgi ile pratik uygulama arasındaki uyum analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, frekans dağılımları ve rehber farkındalığına ilişkin çapraz tablo analizleriyle yatırımcıların arındırma süreçlerini nasıl algıladıkları ortaya konmuştur. Likert ölçekli sorularda 1'den 5'e kadar numaralandırma yapılmıştır (1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Ne Katılıyorum ne Katılmıyorum (Kararsızım), 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum).

Tablo 1: Arındırma Farkındalığına Dair Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
"Arındırma" kavramının ne anlama geldiğini biliyorum.	479	1	5	4,05	0,803
Arındırma uygulama konusunda kendimi yeterli görüyorum.	479	1	5	3,36	1,077
Arındırma konusunda yayımlanan rehberlerden haberdarım.	479	1	5	3,41	1,098
Arındırma konusunda yayımlanan rehberler, arındırmanın nasıl yapılacağına dair yeterince yol göstericidir.	479	1	6	3,55	1,580
Türkiye'de uygulanan arındırma sürecinin aşamaları (örneğin: şirketin mahzurlu gelirleri, toplam pay senedi, pay senedi başına düşen miktar, mali dönem süresi...) hakkında genel bir bilgiye sahibim.	479	1	5	3,19	1,065
Geçerli N	479				

Tanımlayıcı istatistikler, katılımcıların arındırma kavramına ilişkin teorik bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak uygulama yeterliliği konusunda kendilerini aynı ölçüde yeterli görmediklerini ortaya koymaktadır. "Arındırma kavramını biliyorum." ifadesi yüksek bir ortalamaya sahipken, uygulamaya yönelik yeterlilik ve rehber farkındalığı daha düşük ve dağınık bir görünüm sergilemektedir. Rehberlerin erişilebilirliği ve açıklayıcılığı

konusunda katılımcılar arasında belirgin görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’de uygulanan arındırma sürecinin teknik aşamalarına dair bilginin ise sınırlı düzeyde içselleştirildiği anlaşılmaktadır. Genel olarak bulgular, teorik bilginin uygulamaya aktarılmasında güçlükler yaşandığını ve bireysel hesaplama yükünün yatırımcılar açısından önemli bir sorun alanı olarak algılandığını göstermektedir.

Tablo 2: Katılımcıların “Arındırma Kavramının Ne Anlama Geldiğini Biliyorum.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	13	2,7	2,7
2	9	1,9	4,6
3	38	7,9	12,5
4	301	62,8	75,4
5	118	24,6	100,0
Toplam	479	100,0	

Frekans dağılımları, katılımcıların arındırma kavramına ilişkin farkındalıklarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %87,4’ü (4 ve 5) bu kavramı bildiğini belirtirken, kararsız veya olumsuz yanıt verenlerin oranı oldukça düşüktür. Bu bulgu, örneklem grubunun arındırma konusunda temel kavramsal çerçeveye hâkim olduğunu ve sonraki değerlendirmelerin bilgi temelli bir zemine dayandığını ortaya koymaktadır.

Arındırma uygulamasına yönelik yüksek farkındalık beyan eden katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu kapsamda, arındırma kavramına dair tanımları ifade etmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlar, katılımcıların arındırma uygulamasına dair genel bir farkındalığa sahip olduklarını, ancak açıklama biçimlerinin dinî, teknik ve kişisel yorumlara göre çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar arındırma kavramını oldukça bilinçli ve detaylı şekilde açıklamışlardır. Bu tür katılımcılar arındırmayı şöyle tarif etmişlerdir:

“Aldığım payıma karşılık gelen haram gelirin ayırt edilip bağışlamasıdır.”

“Arındırma, katılım finansı ilkelerine göre yatırım kazancının şüpheli veya haram kısımlarının temizlenmesidir.”

“TKBB rehberi doğrusunda şirketin elde ettiği haram gelirin hisseme karşılıklı gelen kısmını ihtiyaç sahiplerine vermek.”

“Her şirket tamamen helal kazanç elde etmeyebilir. Bu yüzden hisse yatırımcısı, kendisine düşen gayrimeşru geliri tespit edip elden çıkarmalıdır. Bu sürece arındırma denilmektedir.”

Buna benzer tanımlar, yalnızca arındırmanın ne olduğu bilgisini değil, aynı zamanda niçin yapıldığına dair bir anlayışı da yansıtmaktadır. Öte yandan, bazı katılımcıların tanımları ise eksik, yüzeysel veya bağlamdan kopuk ifadeler içermektedir. Bu durum, arındırma konusunda herkesin aynı düzeyde kavramsal yeterliliğe sahip olmadığını göstermektedir. Bu tür katılımcılar arındırmayı şöyle tarif etmişlerdir:

“Duydum ama bilmiyorum.”

“Faizden uzak durmak demektir ama borsada tam anlamıyla ne emin değilim.”

“Bilançoda aktif ve pasifte karşılıklı tenzil işlemi.”

“Firmaların mahzurlu kazançlarını arındırılması. Kredi borcunda ve mevduattaki parasında %10 - %15 eşik belirlenmesi.”

Söz konusu tanımlar, arındırma işleminin ne olduğu ya da nasıl yapıldığı konusunda yeterli açıklık sunmamaktadır. Hatta bazı durumlarda arındırmanın mantığına da aykırı anlamlar barındırabilmektedir. Sonuç olarak, elde edilen yanıtlar katılımcılar arasında arındırma kavramına yönelik farklı bilgi düzeyleri ve algılar bulunduğunu göstermektedir. Nitekim bazı katılımcıların kavramı bütüncül ve doğru şekilde tanımlayabildiğini, bazılarının ise kavramsal veya uygulamaya dönük net bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 3: Katılımcıların “Arındırma Uygulama Konusunda Kendimi Yeterli Görüyorum.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	23	4,8	4,8
2	96	20,0	24,8
3	104	21,7	46,6
4	199	41,5	88,1
5	57	11,9	100,0
Toplam	479	100,0	

Katılımcıların yanıtları, arındırma kavramına ilişkin yüksek bilgi düzeyine rağmen uygulama yeterliliği konusunda daha sınırlı bir özgüven bulunduğunu göstermektedir. Kendini uygulama açısından yeterli görenlerin oranı %53,4'te (4 ve 5) kalırken, önemli bir kesim kararsız ya da yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, arındırma sürecinin bireysel yatırımcı açısından hâlen karmaşık ve teknik görülmesi nedeniyle, rehberlik ve yönlendirme ihtiyacının güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların “Arındırma Konusunda Yayımlanan Rehberlerden Haberdarım.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	26	5,4	5,4
2	88	18,4	23,8
3	91	19,0	42,8
4	210	43,8	86,6
5	64	13,4	100,0
Toplam	479	100,0	

Katılımcıların yanıtları, arındırma rehberlerine ilişkin farkındalığın genel olarak orta-yüksek düzeyde olduğunu ancak tüm yatırımcılar arasında yaygınlaşmadığını göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık %57'si (4 ve 5) rehberlerden haberdar olduğunu belirtirken, önemli bir kesim kararsız kalmış veya rehberlere erişimi olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, rehberlerin bilinirliğinin artırılması ve erişilebilirliğinin güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca rehber farkındalığı ile bu dokümanların yol göstericiliğine yönelik algı arasındaki ilişkinin çapraz analizlerle değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Tablo 5: Çapraz Dağılım

	Arındırma konusunda yayımlanan rehberler, arındırmanın nasıl yapılacağına dair yeterince yol göstericidir.						Toplam
	1	2	3	4	5	6	
Arındırma konusunda yayımlanan rehberlerden haberdarım.	11	3	4	0	0	8	26
	4	28	3	1	0	52	88
	2	12	29	8	0	40	91
	10	61	67	63	7	2	210
	5	5	27	12	13	2	64
Toplam	32	109	130	84	20	104	479

Çapraz tablo analizi, arındırma rehberlerinden haberdar olan katılımcıların bu rehberleri yeterince açıklayıcı ve yol gösterici bulma konusunda ortak bir kanaate sahip olmadığını göstermektedir. Rehber farkındalığı yüksek olan gruplarda dahi katılımcıların önemli bir kısmı rehberleri yetersiz veya sınırlı düzeyde bilgilendirici olarak değerlendirmiştir. Buna karşılık, rehberlerden haberi olmayan katılımcıların içerik hakkında görüş bildirememesi doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, rehberlerin bilinirliğinin tek başına yeterli olmadığını, içeriklerinin de daha anlaşılır ve uygulamaya yönlendirici biçimde geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Genel olarak tablo, rehber farkındalığı ile rehberin işlevselliğine duyulan güven arasında doğrudan bir paralellik olmadığını ortaya koymaktadır. Rehberleri tanıyan katılımcılar arasında bile kayda değer bir oranda memnuniyetsizlik ya da kararsızlık bulunmaktadır. Bu durum, rehberlerin tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda daha kapsayıcı, sade, uygulamalı örneklerle desteklenen ve yatırımcıyı adım adım yönlendiren bir yapıda olması gerektiğini açıkça göstermektedir. Tablodaki dikkat çekici unsur ise “6” yanıtını veren toplam 104 katılımcının olmasıdır. Bu yanıt, SPSS formatında genellikle özel bir kodlama olarak kullanılmıştır. Çalışmada rehberlerden haberi olmayan katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar geçersiz sayılmaktadır. Nitekim bu yanıtı verenlerin büyük çoğunluğu, rehberlerden haberdar olmadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla rehber hakkında bilgisi olmayan bireylerin rehberin içeriğine dair yorum yapmaları analizlerin sonucu üzerinde negatif bir etki sağlayabilir.

Tablo 6: Katılımcıların “Türkiye’de Uygulanan Arındırma Sürecinin Aşamaları (Örneğin: Şirketin Mahzurlu Gelirleri, Toplam Pay Senedi, Pay Senedi Başına Düşen Miktar, Mali Dönem Süresi...) Hakkında Genel Bir Bilgiye Sahibim.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	26	5,4	5,4
2	104	21,7	27,1
3	153	31,9	59,1
4	144	30,1	89,1
5	52	10,9	100,0
Toplam	479	100,0	

Yanıtlar, katılımcıların Türkiye’de uygulanan arındırma sürecinin teknik aşamalarına ilişkin bilgi düzeylerinin genel olarak orta seviyede olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık %41’i (4 ve 5) sürecin teknik boyutlarına hâkim olduğunu belirtirken, %27’lik (1 ve 2) bir kesim bu konuda bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. %32’ye yakın bir grup ise kararsız kalmıştır. Bu dağılım, arındırma kavramına yönelik genel farkındalığın yüksek olmasına rağmen, hesaplama ve uygulama gibi teknik ayrıntıların yatırımcılar nezdinde yeterince içselleştirilmediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öznel yeterlilik algısı ile teknik bilgi düzeyi arasındaki uyumun çapraz analizlerle değerlendirilmesi, arındırma uygulamasının sağlıklı biçimde yürütülmesi açısından önem taşımaktadır.

Tablo 7: Çapraz Dağılım

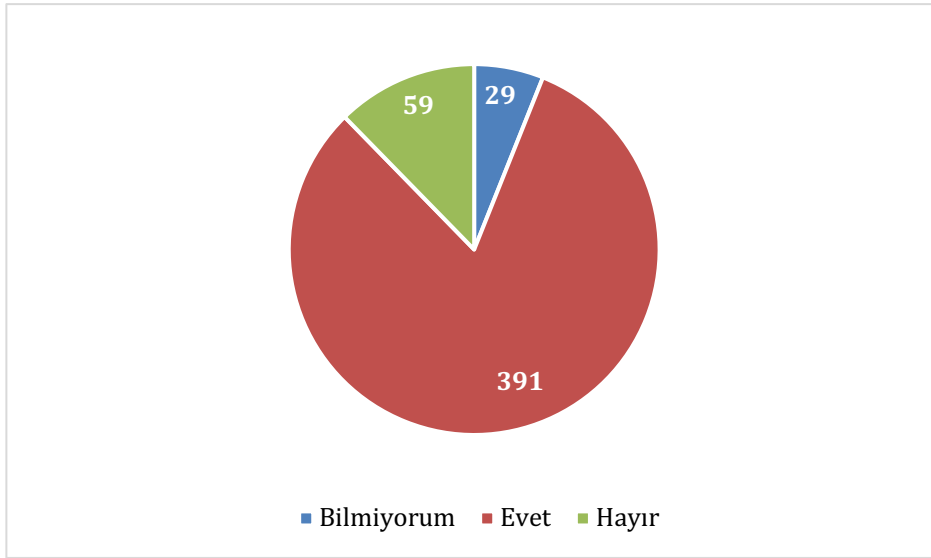
	Türkiye’de uygulanan arındırma sürecinin aşamaları (örneğin: şirketin mahzurlu gelirleri, toplam pay senedi, pay senedi başına düşen miktar, mali dönem süresi...) hakkında genel bir bilgiye sahibim.					Toplam
	1	2	3	4	5	
Arındırma uygulama konusunda kendimi yeterli görüyorum.	10	6	6	0	1	23
	7	55	22	12	0	96
	7	11	60	25	1	104
	2	32	58	95	12	199
	0	0	7	12	38	57
Toplam	26	104	153	144	52	479

Çapraz analiz sonuçları, katılımcıların öz-yeterlilik algısı ile arındırma sürecine ilişkin teknik bilgi düzeyleri arasında tam bir uyum bulunmadığını göstermektedir. Kendini yeterli gören katılımcıların önemli bir kısmı, sürecin teknik aşamalarına dair düşük veya orta düzeyde bilgiye sahiptir. Bu durum, bazı yatırımcıların arındırma uygulamalarında olduğundan daha yetkin olduklarını düşündüklerini, ancak hesaplama ve uygulamaya ilişkin detaylarda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Özellikle teknik hataların fikhî meşruiyeti doğrudan etkileyebileceği dikkate alındığında, bu bulgu arındırma sürecinde rehberlik ve yönlendirme ihtiyacının ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

3.2. Arındırma Uygulaması

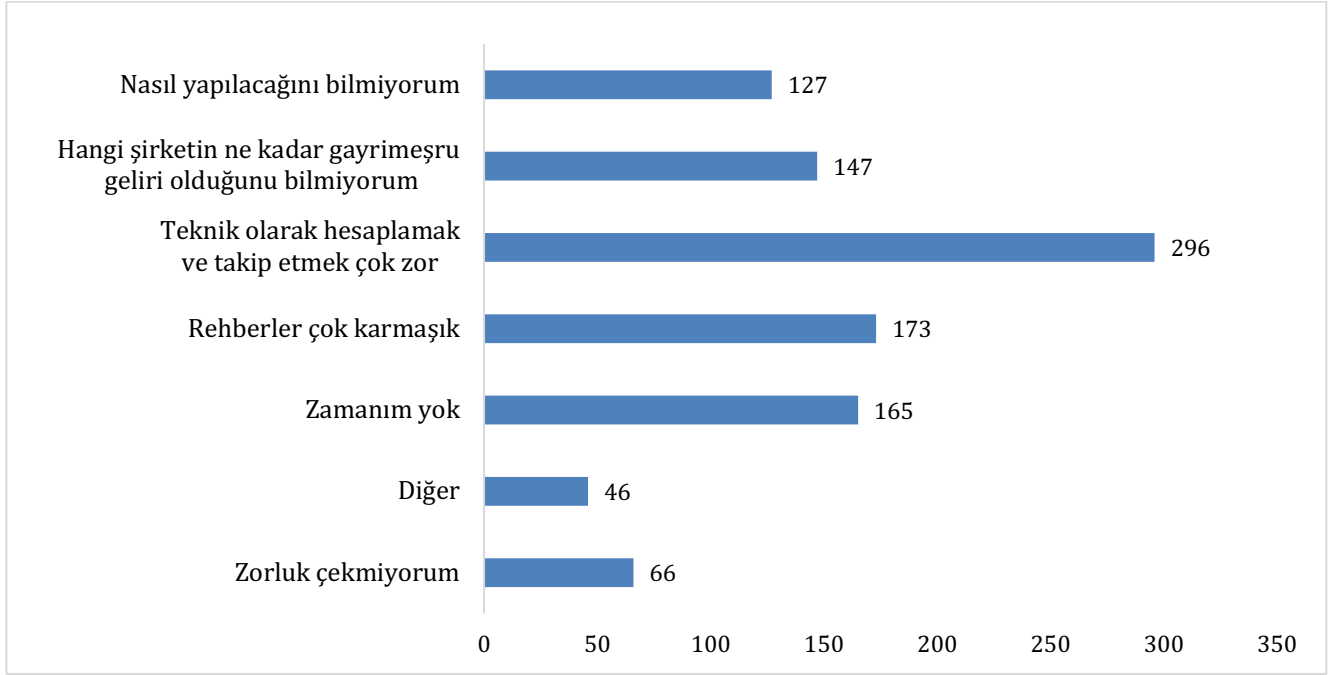
Katılımcıların, yatırım süreçlerinde arındırma uygulamasını bireysel olarak ne ölçüde yerine getirdikleri, bu süreci hangi yöntemlerle yürüttükleri ve karşılaştıkları zorlukların neler olduğu detaylı biçimde incelenmiştir. Katılım Endeksi'nde yer alan şirketlerin gayrimeşru gelirlerinden arındırma yapmanın, yatırımcı sorumluluğunun önemli bir parçası olduğu göz önünde bulundurularak, uygulama düzeyi ile bilgi düzeyi arasındaki uyum ya da kopukluk bu bölümde sorgulanmaktadır. Katılımcılara bu kapsamda iki kapalı, biri çoktan seçmeli ve biri açık uçlu olmak üzere toplam dört soru yöneltilmiştir. Yanıtlar frekans ve çapraz analizleri yoluyla değerlendirilmiş ve yatırımcı davranışlarının istatistiksel görünümü ortaya konulmuştur.

Şekil 5: Katılımcıların “Yatırımlarımda Bireysel Olarak Arındırma İşlemi Yapıyorum.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

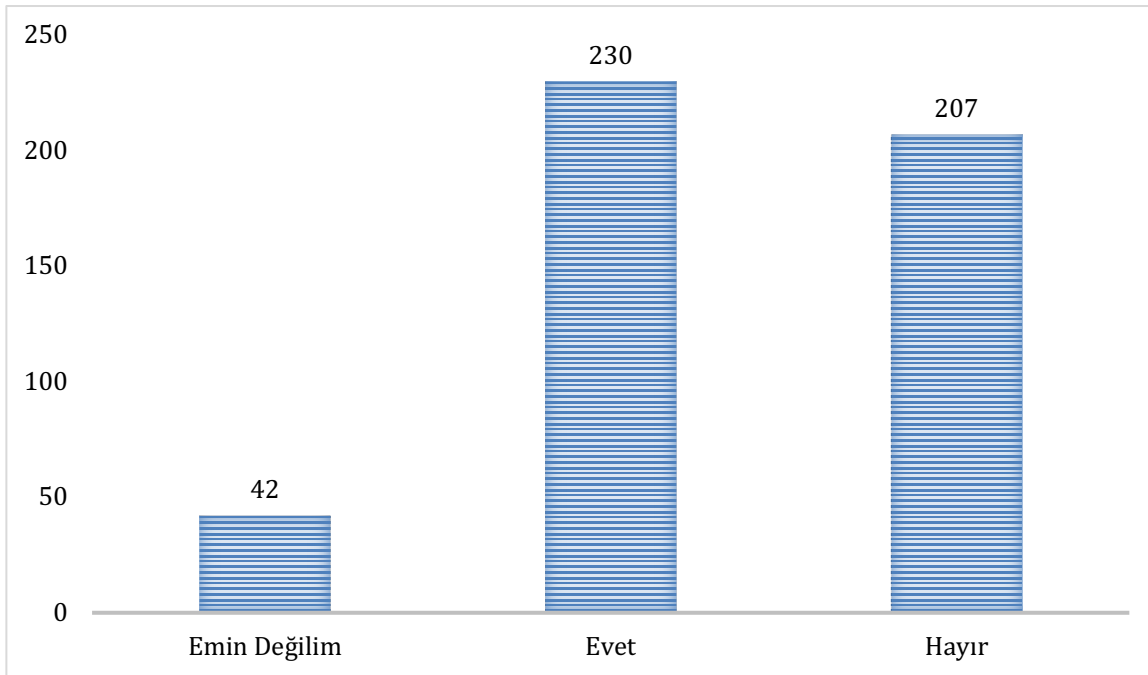
Katılımcıların büyük çoğunluğu (%81,6) yatırımlarında bireysel olarak arındırma yaptığını belirtirken, daha sınırlı bir kesim arındırma uygulamadığını ya da bu konuda net bir kanaate sahip olmadığını ifade etmiştir. Bu bulgu, yatırımcılar arasında arındırmaya yönelik güçlü bir hassasiyet ve uygulama eğilimi bulunduğunu, ancak hâlâ belirli bir grupta bilgi eksikliği veya kararsızlık yaşandığını göstermektedir. Anketin devamında, katılımcılara arındırma işlemini gerçekleştirmemeleri, yaşadıkları tereddütler veya karşılaşılan zorlukların nedenleri sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Şekil 6: Arındırma Konusunda Tereddüt Yaşayanların Cevaplarının Dağılımı

Bulgular, arındırma sürecinde karşılaşılan temel sorunların teknik zorluklar, bilgi eksikliği, rehberlerin karmaşıklığı ve zaman yetersizliği etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Katılımcıların çoğu arındırmayı teorik olarak bilse de hesaplama ve takip sürecini zor bulmaktadır. Rehberleri karmaşık ve yetersiz görmektedir. Açık uçlu yanıtlar ise veri şeffaflığı eksikliği, bireysel hesaplamaların zahmeti, fikhî tereddütler ve standart bir yöntem bulunmaması nedeniyle öznel uygulamaların yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. Ayrıca zarar eden yatırımlar için arındırmanın anlamlı bulunmaması, endekslere yönelik güvensizlik ve tereddütleri beraberinde getirmektedir.

Şekil 7: Katılımcıların “Arındırma İşlemini Kendi Belirlediğim Yönteme Göre Yapıyorum (Örneğin: Kazancın Belirli Bir Yüzdesini (%5) Bağışlıyorum veya Sabit Bir Tutarı Ayırıyorum).” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

Katılımcıların yaklaşık yarısı arındırma işlemini kendi belirledikleri yöntemlerle yaptıklarını belirtmektedir. Bu durum, uygulamada yöntem birliğinin bulunmadığını ve sürecin kişisel yorumlara dayalı olarak yürütüldüğünü

göstermektedir. Önemli bir kesim bu tür bir uygulama yapmadığını ya da emin olmadığını ifade ederken, bulgular arındırma pratiğinde standart, açık ve erişilebilir bir sisteme duyulan ihtiyacı güçlendirmektedir. Bu nedenle bireysel arındırma beyanlarının, rehberlerde tarif edilen şer'î yöntemlerle uyumunun çapraz analizlerle değerlendirilmesi gerekli görülmüştür.

Tablo 8: Çapraz Dağılım

		Arındırma işlemini kendi belirlediğim yönteme göre yapıyorum (Örneğin: Kazancın belirli bir yüzdesini (%5) bağışlıyorum veya sabit bir tutarı ayırıyorum).			Toplam
		Emin Değilim	Evet	Hayır	
Yatırımlarımda bireysel olarak arındırma işlemi yapıyorum.	Bilmiyorum	11	7	11	29
	Evet	15	204	172	391
	Hayır	16	19	24	59
Toplam		42	230	207	479

Çapraz analiz sonuçları, arındırma yaptığını belirten yatırımcıların önemli bir kısmının bu işlemi belirli, standart bir yönteme dayandırmadığını ve uygulamada ciddi bir yöntemsel belirsizlik bulunduğunu göstermektedir. Bazı katılımcılar arındırma yaptığını ifade etmesine rağmen nasıl yaptığından emin olmadığını belirtirken, arındırma yapmadığını söyleyenlerin bir kısmı da bağış benzeri uygulamaları arındırma olarak değerlendirmiştir. Bu bulgular, yatırımcılar arasında güçlü bir arındırma motivasyonu bulunmakla birlikte, kavramsal karışıklık ve standart bir uygulama eksikliğinin yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

3.3. Merkezî Hesaplama Sistemine Yönelik Tutum

Katılımcıların önerilen merkezî hesaplama sistemi modeline yönelik tutumları dört soru üzerinden değerlendirilmiştir. Anket formu kapsamında, mevcut manuel arındırma sisteminin eksiklikleri, önerilen merkezî sistemin işleyiş mekanizması ve aracı kurum entegrasyonu hem metinlerle hem de görseller ile detaylandırılmıştır. Bilgilendirme aşamasının ardından, Likert tipi sorularla modelin uygunluğu, kullanım kolaylığı ve fayda düzeyi ölçülmüş ve tanımlayıcı istatistikler ve frekans analizleriyle de genel eğilimler ortaya konmuştur. Açık uçlu soruyla ise modelin uygulanabilirliğine dair bireysel görüşler alınarak, sistemin yatırımcı nezdindeki kabulü ve işlevselliği değerlendirilmiştir.

Tablo 9: Merkezî Hesaplama Sistemine Dair Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Önerilen bu sistemin bana uygun olduğunu düşünüyorum.	479	1	5	4,13	0,884
Önerilen bu sistemin bana çeşitli yönlerden kolaylık sağlayacağını düşünüyorum (Örneğin: zaman tasarrufu, teknik kolaylık vb.).	479	1	5	4,26	0,818
Önerilen bu sistemden ben de istifade edebileceğimi düşünüyorum.	479	1	5	4,23	0,824
Geçerli N	479				

Bulgular, katılımcıların önerilen merkezî hesaplama sistemine genel olarak olumlu yaklaştığını göstermektedir. Sistemin kendilerine uygun olduğu, çeşitli açılardan kolaylık sağlayacağı ve pratikte faydalı olacağı yönündeki ifadeler yüksek ortalamalara sahiptir. Standart sapma değerlerinin düşük olması ise katılımcı görüşlerinin büyük ölçüde benzeştiğini ve sistemin yatırımcılar nezdinde güçlü bir kabul potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 10: Katılımcıların “Önerilen Bu Sistemin Bana Uygun Olduğunu Düşünüyorum.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	10	2,1	2,1
2	14	2,9	5,0
3	58	12,1	17,1
4	220	45,9	63,0
5	177	37,0	100,0
Toplam	479	100,0	

Yanıtlar, önerilen sistemin katılımcılar tarafından büyük ölçüde benimsendiğini göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık %83’ü sistemi kendisine uygun bulduğunu ifade ederken, kararsız kalanların oranı sınırlı, olumsuz değerlendirmeler ise oldukça düşüktür. Bu dağılım, sistemin yatırımcılar nezdinde güçlü bir kabul gördüğünü ve uygulanabilirliğine yönelik olumlu bir beklenti bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 11: Katılımcıların “Önerilen Bu Sistemin Bana Çeşitli Yönlerden Kolaylık Sağlayacağını Düşünüyorum (Örneğin: Zaman Tasarrufu, Teknik Kolaylık vb.)” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	6	1,3	1,3
2	16	3,3	4,6
3	30	6,3	10,9
4	223	46,6	57,4
5	204	42,6	100,0
Toplam	479	100,0	

Yanıtlar, önerilen sistemin katılımcılar tarafından pratik faydalar sunan bir çözüm olarak güçlü biçimde benimsendiğini göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık %89’u sistemin zaman ve teknik açıdan kolaylık sağlayacağını ifade ederken, kararsız ve olumsuz görüşler oldukça sınırlı kalmıştır. Bu bulgu, sistemin uygulanması hâlinde kullanıcılar nezdinde yüksek bir kabul ve kullanım potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 12: Katılımcıların “Önerilen Bu Sistemden Ben de İstifade Edebileceğimi Düşünüyorum.” Sorusuna Yönelik Cevaplarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	8	1,7	1,7
2	14	2,9	4,6
3	30	6,3	10,9
4	235	49,1	59,9
5	192	40,1	100,0
Toplam	479	100,0	

Yanıtlar, önerilen merkezî hesaplama sisteminin yatırımcılar tarafından bireysel düzeyde de yüksek fayda potansiyeline sahip bir çözüm olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Katılımcıların yaklaşık %89’u sistemden

doğrudan istifade edebileceğini düşünürken, kararsız ve olumsuz görüşler oldukça sınırlı kalmıştır. Açık uçlu yanıtlar ise genel yaklaşımın olumlu olduğunu göstermekle birlikte, sistemin güvenilirliği ve şeffaflığının özellikle vurgulandığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, sistemin Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Borsa İstanbul ve TKBB gibi resmî kurumların denetiminde yürütülmesi gerektiğini belirterek, kurumsal gözetimin yatırımcı güveni açısından vazgeçilmez olduğunu ifade etmişlerdir:

“Güvenilir olması yeterlidir.”

“MKK, Borsa İstanbul, SPK ve TKBB gibi kurumların hepsi entegreli olarak çalışırsa çok faydalı olur.”

“Resmî bir uygulama olması lazım. Devlet veya otoriteler tarafından kontrol altında tutulması şart. Böylece güven sağlanmış olur.”

“Sistem güzele benziyor ancak Borsa İstanbul ve SPK gibi kurumlar tarafından denetlenmesi gerekir aksi taktirde yatırımcılar nezdinde güvence sarsıntısına neden olabilir.”

Yatırımcılar, sistemin arındırma için kullandığı verileri ve hesaplamaları takip etme yönünde talepte bulunmaktadırlar. Bu doğrultuda *“Yatırımcıya yapılan arındırma hesaplamasının gerekçeli bir raporla sunulması.”* gerektiği belirtilmiştir. Bazı katılımcılar ise önceki hatalı uygulamalara atıfla manuel arındırmayı daha güvenli bulduklarını dile getirmiştir. Sistemin ücretsiz veya makul ücretli olması gerektiği sıkça ifade edilirken, portföy entegrasyonu, mobil uygulama ile entegrasyon, kullanıcı dostu sade bir ara yüz ve yaşlı yatırımcılar için erişilebilirlik gibi teknik beklentiler de dikkat çekmiştir. *“Bu sistem sadece katılım bankalarında olmasın, herkes faydalansın.”* gibi ifadelerle yaygın erişim çağrısı yapılmıştır. Özellikle zarar durumlarında arındırma gerekliliği, temettü bazlı arındırma alternatifi, şirketlerin endeks dışına çıkma tarihleri, geçmiş dönem işlemlerinin kapsanması gibi konularda bilgi eksikliği ve açıklık ihtiyacı öne çıkmıştır. Sistemin bu yönlerinin netleştirilmesi istenmiştir. Bir katılımcı bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir: *“Bilanço dönem kapanınca açıklanıyor. Hisseyi dönem içinde alıp satarsam arındırma miktarı aylar sonra çıkacak. Bunların takibi mümkün mü?”*. Diğer yandan, *“Arındırmaya gerek yok.”* veya *“Bu işleri gereksiz buluyorum.”* diyen az sayıda katılımcı da olmuştur. Bu kişiler arındırmayı fikhî olarak tartışmaya açmıştır. Genel olarak sistemin çok sayıda yatırımcı açısından pratik bir çözüm sunduğu, yıllardır manuel arındırma yapan yatırımcılar için ciddi bir zaman tasarrufu ve kolaylık sağlayacağı sıkça vurgulanmıştır. Nitekim bir katılımcı bunu *“Hayalimdeki sistem budur.”* sözleriyle ifade etmiştir. Yine bu sistemin olumlu yönlerini birçok katılımcı dile getirmiştir. İşte bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“Gerçek anlamda beni tatmin edecek bir sistem. İnanılmaz zaman tasarrufu olacak benim için.”

“Çok faydalı bir model olarak gözüküyor.”

“Güvenilir olması ve düzgün hesaplaması önemli. Eğer bu şekil olursa büyük kolaylık olur.”

“Böyle bir pratik modelin olması dinî hassasiyeti olan yatırımcılar için elbette fayda sağlayacaktır.”

“Güzel fikir. Kim düşünmüşse Allah razı olsun. Bilmeyenlere kolaylık olacak. İnşallah tez zamanda faaliyet geçer.”

“Müthiş bir uygulama olur gerçekten.”

Tüm bu değerlendirmeler, önerilen sistemin yüksek bir potansiyele sahip olduğunu ancak başarılı bir uygulama için şeffaflık, denetim, teknik entegrasyon ve kapsamlı tanıtım gibi alanlarda geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç

Çalışma, Borsa İstanbul Katılım Endeksi'ne dahil şirketlerin elde ettikleri gayrimeşru gelirlerin arındırılması sürecine yönelik merkezî bir hesaplama sistemi önerisinde bulunmayı hedeflemiştir. Literatür taramasında sıklıkla dile getirilen merkezî bir yapıya duyulan ihtiyaç, bu çalışmanın ana odak noktası olan merkezî hesaplama sistemi önerisinin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Önerilen model detaylı biçimde açıklanmış, ardından bu yapının sahadaki karşılığını ve uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla nicel araştırma yöntemine başvurularak kapsamlı bir test süreci yürütülmüştür. Bu yönüyle çalışma hem teorik temellendirmeye hem de ampirik gözleme dayanan bütüncül bir analiz sunmuştur.

Teorik düzeyde bu çalışmanın en önemli katkısı, Katılım Endeksi şirketlerinde gayrimeşru gelirlerin arındırılmasına yönelik ulusal düzeyde bir merkezî sistem önerisidir. Türkiye’de benimsenen arındırma yöntemine binaen bu öneri, Türkiye’nin özgün finansal mimarisine uygun, teknoloji ve fikhî normları entegre eden yerel bir otomasyon modeli sunmaktadır. Bu sistem aracı kurum entegrasyonu, Katılım Endeksi odaklı filtreleme ve otomatik arındırma hesaplaması gibi adımları içermektedir. Sistemin temel avantajı, yatırımcının manuel hesaplama yapmasına gerek kalmadan arındırma tutarının otomatik olarak hesaplanması ve aracı kurum üzerinden doğrudan bağışlanabilmesidir. Bankacılık uygulamalarından esinlenen pratik bir ara yüz ile yatırımcılar, pratik bağış sekmesinden arındırma tutarını kolayca yönlendirebilecektir. Merkezî hesaplama sistemi, mevcut yapının yetersizliklerini gidermeyi hedeflemektedir. Sistemin diğer avantajları arasında, hesaplama süreçlerinin kolaylaşması, arındırma tutarlarının daha doğru bir şekilde belirlenmesi ve yatırımcının fikhî yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirebilmesi yer almaktadır. Uygulamada

karşılaşılabilecek olası zorluklar arasında ise sistemin uygulanması için altyapı maliyetleri ve aracı kurumların entegrasyon sürecindeki uyum zorlukları sayılabilir. Ancak bu sorunlar, uygun teknolojik çözümler, düzenleyici destekler ve merkezî hesaplama sisteminin kademeli hayata geçirilmesi ile aşılabılır görülmüştür. İslam hukuku açısından değerlendirildiğinde, merkezî hesaplama sistemi; adalet, şeffaflık, toplumsal fayda ve kolaylık ilkelerine uygun bir çözüm sunmaktadır. Yatırımcıların üzerindeki yükü azaltarak arındırma süreçlerini kolaylaştırması, bu sistemin katılım finansı ekosistemine önemli bir katkı sağlayacağını göstermektedir.

Ampirik boyutta ise, bu önerinin yatırımcılar nezdinde uygulanabilirliği nicel veri analiziyle test edilmiştir. Yatırımcıların karşılaştıkları pratik zorluklar, bilgi düzeyleri ve önerilen sisteme ilişkin tutumları detaylı biçimde ortaya konmuştur. Arındırmayı dinî bir sorumluluk olarak gören birçok yatırımcının, kavrama teorik düzeyde hâkim olmalarına rağmen, uygulamada doğru yöntemi izlemekte ve süreci tutarlı biçimde yürütmekte ciddi zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Özellikle kendini yeterli gören pek çok yatırımcının, arındırma işlemlerini bireysel yorum ve yöntemlere dayandırdığı ve bundan mütevellit standart bir hesaplama prosedürü izlenmediği belirlenmiştir. Bu durumun temelinde, arındırma sürecinin teknik olarak hesaplanmasının zor olması, mevcut rehber dokümanların karmaşıklığı ve yatırımcıların zaman kısıtları gibi unsurlar yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Katılım Endeksi'nde şirket faaliyetlerinin uygunluğunu ölçmek için belirlenen %5'lik eşik oranının, yatırımcılar tarafından sıklıkla kendi kazançlarından arındırmaları gereken oranla karıştırıldığı da tespit edilmiştir. Anket verileri, bilgi sahibi olmanın tek başına yeterli olmadığını, bilginin uygulamaya aktarımını kolaylaştıracak yapısal ve rehberlik mekanizmalarına duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymuştur. Bu doğrultuda önerilen merkezî hesaplama sistemine yönelik yatırımcıların sergilediği yüksek düzeyde olumlu tutum da dikkat çekicidir. Katılımcıların yaklaşık %86,4'ü sistemin uygulanabilirliğini, kolaylığını ve fayda potansiyelini olumlu değerlendirmiştir. Bu bulgular, mevcut sistemin yarattığı sorunlara doğrudan çözüm sunabilecek merkezî bir hesaplama sisteminin gerekliliğini ve yatırımcılar nezdinde karşılık bulduğunu güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Katılım Endeksi kapsamındaki şirketlerde arındırma sürecinin mevcut hâliyle yatırımcılar açısından ciddi ölçüde bilgi, zaman ve teknik yeterlilik gerektirmektedir. Bireysel hesaplama dayalı yapının uygulamada karmaşaya ve etkinlik kaybına yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede önerilen merkezî hesaplama sistemi, arındırmayı sadeleştiren, güvenilirliği artıran ve yatırımcıların İslami yükümlülüklerini daha kolay yerine getirmesini sağlayan kurumsal bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Araştırma bulguları, sistemin yatırımcılar tarafından büyük ölçüde benimsendiğini ve pratik sorunlara çözüm üretme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle düzenleyici kurumların ve yatırımcıların katkısıyla sistemin hayata geçirilmesi, katılım finansının kurumsallaşması ve sürdürülebilirliği açısından kritik görülmektedir. Bu bağlamda SPK'nın pay senedi işlemlerinde arındırmaya yönelik özel bir düzenleme yapması, TKBB'nin standart hesaplama formüllerini belirleyerek dijital entegrasyonu sağlaması ve Borsa İstanbul'un bilgilendirici içeriklerle kamuoyu farkındalığını artırması önem arz etmektedir. Yatırımcıların ise aracı kurumlar nezdinde merkezî bir hesaplama sistemi talebini dile getirmeleri, sürecin kurumsal düzeyde yeniden yapılandırılmasına katkı sunacaktır. Dolayısıyla nicel bulgular ışığında, merkezî hesaplama sisteminin yatırımcılar açısından gerekli ve uygulanabilir bir çözüm olduğu sonucuna varılmıştır.

Beyanlar

Bu çalışma Doç. Dr. Zeyneb Hafsa ORHAN danışmanlığında 12/09/2025 tarihinde sunduğumuz/tamamladığımız "İslam İktisadi Perspektifinden Katılım Endeksi Şirketlerinde Arındırma Uygulamaları ve Merkezi Hesaplama Sistemi Önerisi" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Teşekkürler: Yazar/yazarlar herhangi bir kişi veya kuruma teşekkür etmek istememektedir.

Yazar Katkıları: Çalışmanın tüm bölümleri Yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar/yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir dış finansman alınmamıştır.

Etik Onay: "Katılım Endeksi Yatırımcıları İçin Merkezi Arındırma Hesaplama Sistemi Önerisi" başlıklı araştırmayla ilgili başvuru, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Etik Kurulu Başkanlığı 31.12.2025 tarihli ve 2025/13 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmacının etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar vermiştir.

İntihal Beyanı: Bu makale intihal açısından değerlendirilmiş ve herhangi bir intihal vakası tespit edilmemiştir.

YZ Araçlarının Kullanımı: Bu çalışmada, metnin dilsel kalitesini ve okunabilirliğini artırmak amacıyla ChatGPT-4 (OpenAI) kullanılmıştır. Söz konusu araç yalnızca dil düzenleme ve redaksiyon amacıyla kullanılmıştır. Çalışmanın tüm fikrî içeriği yazara aittir. Nihai metin yazar tarafından dikkatle gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Çalışmanın tüm sorumluluğu yazara aittir.

Değerlendirme: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate

Etik Bildirim: etik.duzceilahiyat@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynakça | References

- AAOIFI (ed.). *Faizsiz Finans Standartları*. çev. İZÜ. İstanbul: TKBB Yayınları, 2024.
- Abozaid, Abdulazeem. "Kırâtün Fikhîyyetün Nakdiyyetün li'l-Meâyiri'sh-Şerîati fi'l-Muhtelet Helâlan ve Harâman". *Tecdîd* 16/31 (2012), 109-132.
- Afşar, Kerim Eser. *Borsaların Tarihsel Dönüşümü*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Akartepe, Batuhan Buğra. *Hisse Senedi Şer'i İzleme Kriterlerinin Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam İktisadi ve Finansı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2022.
- Aktif Portföy. "Fon Arındırma". Erişim 19 Şubat 2025. <https://www.aktifportfoy.com.tr/fon-arindirma>
- Ali Haydar Efendi. *Dürerü'l-Hükkâm: Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*. 4 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Barkatullah, Mufti Abdul Kadir - Wasiullah, Shaik Mohammed. "Methodology of Purging Interest Income". *ISRA International Journal of Islamic Finance* 8/2 (2016), 117-125.
- Camgöz, Mevlüt. *İslami Hisse Senedi Yatırımı ve İslami Endekslerin Performansının Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finans Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2017.
- Derbali, Abdelkader Mohammed Sghaier vd. "Shariah-Compliant Capital Asset Pricing Model: New Mathematical Modeling". *Journal of Asset Management* 18/7 (2017), 1-11.
- Dusuki, Asyraf Wajdi vd. "A Framework For Islamic Financial Institutions To Deal With Shari'ah Non-Compliant Transactions". *International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance* 42 (2012), 1-37.
- Elgari, Mohamed Ali. "Purification of Islamic Equity Funds: Methodology and Shari'a Foundation". *Proceedings of the Fourth Harvard University Forum on Islamic Finance: Islamic Finance: The Task Ahead Cambridge, Massachusetts*, 77-80.
- Elmas, Bekir. *Finansal Tablolar Analizi: TMS/TFRS'ye Göre Kaleme Alınmış Piyasadan Gerçek Örnekler Üzerinden Analizler*. Ankara: Nobel, 2. Basım, 2016.
- Emeç, Abdulkadir Sezai. "Türkiye'de Katılım Endeksi, Altın Fiyatları ve Katılım Fonları Arasındaki İlişki". *Pak Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (29 Haziran 2021), 63-75.
- Gamaleldin, Farid M. *Shariah-Compliant Stocks Screening and Purification*. MSc. In International Accounting and Finance: University of Liverpool, 2015.
- Gherbi, Abdelhalim. "Et-Tathîru'l-Mâlî li'l-Eshumi'l-Mutevâfigati Mea'sh-Şerîati: İşkâlât ve Hulûl". *Mecelletü Câmiatü'l-Melik Abdülazîz: el-İktisadü'l-İslâmî* 29/3 (2016), 57-101.
- Gürtekin, Ahmet. *Katılım Endeksleri ve Arındırma İşleminin Faiz Hassasiyetine Sahip Yatırımcılar Nezdinde Bilinirliği*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Haşiloğlu, Selçuk Burak vd. "Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örnekleme ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri". *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi* 1 (01 Mayıs 2015), 19-28.
- Helal Finans. "Arındırma Hesaplama Aracı". Erişim 19 Şubat 2025. <https://helalfinans.net/arindirma>
- Htay, Sheila Nu Nu vd. "Towards Standardization of Shari'ah Screening Norms and Practices". *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 2/11 (2013), 23-30.
- IOSCO. "Islamic Capital Market Fact Finding Report". *Report of the Islamic Capital Market Task Force of the International Organization of Securities Commissions*.
- Irshaid, Mahmoud. "Hel Yecûzü Tahvîlü'l-Bunûkî'r-Ribevîyye ilâ İslâmiyye alâ Tarîkati Ğasli'l-Emvâli?" *Câmiatü'l-Kudûsi'l-Meftûha* 17 (2009), 253-300.
- Khatkhatay, Mohammed Husain - Nisar, Shariq. "Shariah Compliant Equity Investments: An Assessment of Current Screening Norms". *Islamic Economic Studies* 15/1 (2007), 47-76.
- Kılınç, Kâzım. *200 Soruda A'dan Z'ye Borsa*. İstanbul: Egemen Matbaası, 1. Basım, 1991.
- Kuveyt Türk Portföy. "Arındırma İşlemleri". Erişim 19 Şubat 2025. <https://www.kuveytturkportfoy.com.tr/arindirma-islemleri>
- Mahfooz, Saeed bin - Ahmed, Habib. "Shari'ah Investment Screening Criteria: A Critical Review". *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics* 27/1 (2014), 3-38.
- Merri, Faysal b. Sultan. "Mesâil fi Tadhîru'l-Eshum". *en-Nedvetü'l-Fikhiyyetü'l-Ûlâ fi'l-Muâmelâti'l-Mâliyye*. Suudi Arabistan, 2010.
- MKK. "Yaş Grupları Bazında Yatırımcı Sayıları". Mart 2026. Erişim 13 Nisan 2026. <https://www.vap.org.tr/yas-gruplari-bazinda-yatirimci-sayilari>
- Morris, Virginia B. - Salam, Monem A. *A Muslim's Guide To Investing and Personal Finance*. New York: Lightbulb Press, 2008.
- Mulcahy, Mark. "Purifying Islamic Equities: The Interest Tax Shield". *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management* 7/4 (2014), 473-484.
- Müzeynî, Halid b. Abdullah. "Kâidetü't-Tathîri'l-Mâlî fi Mecâlî'l-Eshûm". *Câmiatü'l-Melik Fehd*, 1-56.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân. *Es-Sünenü'l-Kübra*. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- Okur, Hüseyin. "Kıyas İşleminde İlet Birliğinin Sağlanamaması Hali: Kıyâs Ma'a'l-Fârik". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 36 (Ekim 2020), 17-48.
- Orhan, Zeyneb Hafsa vd. "Developing a purification method for the Stock Exchange Market Gains: An Application for Borsa

- Istanbul". *Borsa Istanbul Review* 22/1 (Aralık 2022), 24-34.
- Özbek, Gökhan Berk vd. "Katılım Bankacılığının ve Katılım Endeksinin Sağladığı Getiriler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi* 1/1 (28 Aralık 2019), 39-48.
- Özmen, Mehmet Yuşa. "Pay Senedi Yatırımlarından Elde Edilen Gelirlerin Arındırılmasına Yönelik Fıkhî Bir İnceleme". *Tevilat* 4/1 (Haziran 2023), 179-215.
- Râcihî Bank. *Garârâtü'l-Heyeti's-Şeriyyeti bi Masrafi'r-Râcihî No 1*. Riyad: Darü Kunûzi İşbilliyâ li-Neşri ve't-Tevzî, 1. Basım, 2010.
- Salleh, Ahmad Zaki - Zakaria, Mohamad Zaharuddin. "Purification of Islamic Unit Trust Funds: A Shariah Analysis on Malaysian Approach". *Al-Qanatir: International Journal of Islamic Studies* 2/1 (2018), 13-22.
- Tırman, Nurullah - Keçeci, İbrahim. "Katılım-esaslı Yatırım Fonlarında Oluşan Mahzurlu Gelirlerin Sosyal Yardım Faaliyetlerine Aktarılmasına İlişkin Bir Öneri". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 6/Özel Sayı (Ekim 2023), 303-319.
- TKBB. "Katılım Finans İlkelerine Uygun Faaliyet Gösteren Şirketlerin Pay Senetlerine Ait Mahzurlu Kazançları Arındırmaya İlişkin Uygulama Rehberi", 1-3.
- TKBB. "Katılım Finansı Strandartları No 1: Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı", 1-19.
- Uçar, Gözde - Kandemir, Tuğrul. "BİST 50 ve Katılım 30 Endeksleri Arasındaki Eşbütünlük ve Nedensellik İlişkilerinin Değerlendirilmesi". *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/3 (30 Eylül 2022), 417-432. <https://doi.org/10.29106/fesa.1129607>
- Uluocak, İsmail. *Temel Finans Okuryazarlığı*. İstanbul: MÜSİAD, 2024.
- Uymaz, Ali Osman. "Beklenen Güven Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması". *Alanya Akademik Bakış* 5/1 (26 Ocak 2021), 45-58.
- Ülev, Salih - Özdemir, Mücahit. "Katılım Endeksi ile Piyasa Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi". *International Congress on Islamic Economics and Finance*, 47-54.
- Yaşar, Süleyman. "Türkiye'de Katılım Endeksinin Mevcut Durumu ve Geleceği". *İlke Yayın Politika Notları* 67/262 (2025), 3-22.
- Yıldırım, Ramazan - İlhan, Bilal. "Fıkhi Filtreleme Metodolojisi - Yeni Bir Fıkhi Yaklaşım". *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 4/3 (30 Kasım 2018), 83-101. <https://doi.org/10.25272/ijisef.439177>
- Yıldız, Selim Baha. "Katılım 30 Endeksi ile BİST 100 Endeksleri'nin Performanslarının Değerlendirilmesi". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 52/606 (2015), 41-54.
- International Islamic Fiqh Academy. "Financial Markets (Shares, Options, Commodities, and Credit Cards)". Mayıs 1992. Erişim 13 Nisan 2026. <https://iifa-aifi.org/en/32438.html>